

บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม
ด้วยหลักคุณธรรม 4 ศึกษากรณีโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

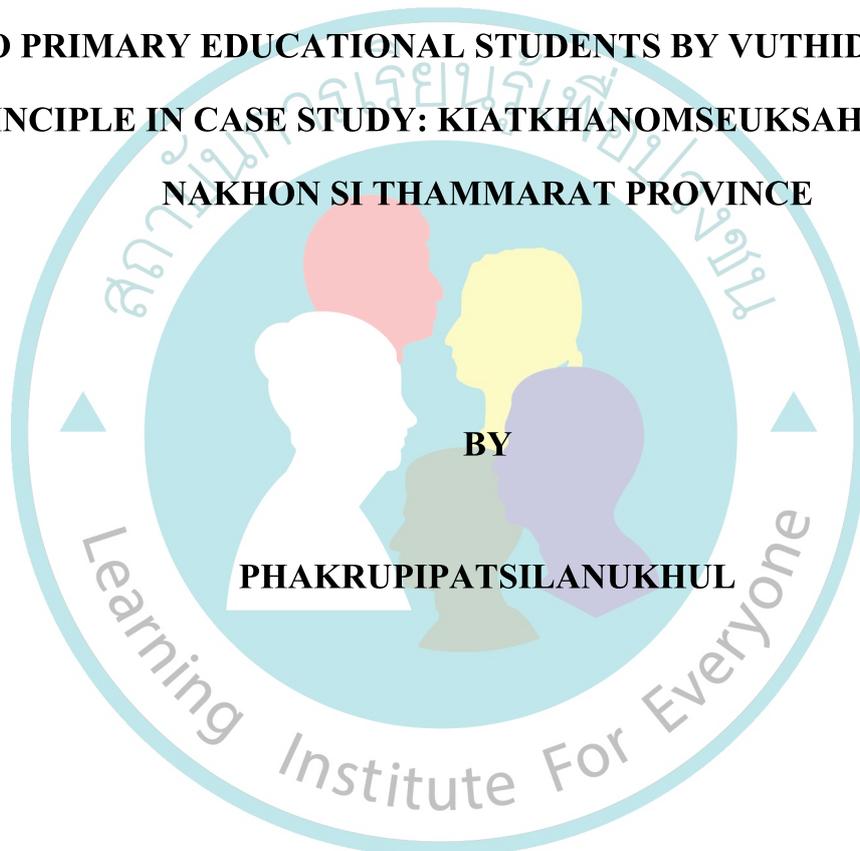
บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม
ด้วยหลักคุณธรรม 4 ศึกษากรณีโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2561

**ROLE OF TEACHERS FOR SUPPORTING MORAL AND ETHICS
TO PRIMARY EDUCATIONAL STUDENTS BY VUTHIDHAMMA
PRINCIPLE IN CASE STUDY: KIATKHANOMSEUKSAH SCHOOL,
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE**

BY

PHAKRUPIPATSILANUKHUL

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTEGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2018

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน ประถม ด้วยหลักคุณธรรม 4 ศึกษากรณี โรงเรียนเกียรติ ชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช
ผู้วิจัย	พระครูพัฒนสีลานุกูล
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร.ไมตรี อินทรีย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พ.ต.ต.หญิง ดร.จิรสุดา ปลายยอด

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญญา รูปกระจ่าง)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร.ไมตรี อินทรีย์)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(พ.ต.ต.หญิง ดร.จิรสุดา ปลายยอด)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์)

ลงชื่อ..... เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน ประถม ด้วยหลักคุณธรรม 4 ศีลภาครณีโรงเรียนเกียรติ ชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อผู้เขียน	พระครูพิพัฒนสีลานุกูล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร.ไมตรี อินทรีย์ยะ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พ.ต.ต.หญิง ดร.จิรสุดา ปลายยอด

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 2) เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 25 คน

ผลการวิจัย บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 พบว่า ครูมีบทบาทในการจัดสภาพและส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ นักเรียนสามารถกิน ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา โดยการจัดสภาพที่เหมาะสมใน 3 ด้าน ด้านกายภาพสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ทั้ง 3 ด้าน ครูเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการอบรม แนะนำ ให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้อง สำหรับแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ครูทำหน้าที่ในการส่งเสริมตามหลักคุณธรรม 4 ซึ่งโรงเรียนจัดกิจกรรมขบวนการกลุ่มที่กลมกลืน ชิม ชับ ด้านธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น นั่งสมาธิ ตอบปัญหาด้านธรรมะ และครูปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นและรู้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย 1) สถานศึกษาควรนำข้อมูลไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขบทบาทการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนต่อไป 2) ควรมอบรางวัลหรือการยกย่องชมเชย แก่ครูผู้สอนในการส่งเสริมจริยธรรมดีเด่น

คำสำคัญ : บทบาทของครู, จริยธรรม, หลักคุณธรรม

Abstract

Thesis Title	Role of Teachers for Supporting Moral and Ethics to Primary Educational Students by Vuthidhamma Principle in Case Study: Kiatkhanomseuksah School, Nakhon Si Thammarat Province.
Researcher	Phakrupipatsilanukhul
Degree	Master of Art
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2018
Principal Thesis Advisor	Dr. Mitree Intreia
Associate Thesis Coadvisor	Pol. Capt. DR. Jirasuda Plaiyod

The objectives of this research were to 1) study role of teachers for supporting moral and ethics to primary students by Vuthidhamma Principle, and 2) find the way for supporting moral and ethics by Vuthidhamma Principle to students. This research was action research. The research population were the managers and teachers in Kiatkhanomseuksah School, Nakhon Si Thammarat Province. The samples were purposive sampling of 25 people.

The results of teacher's role to supporting moral and ethics for primary students by Vuthidhamma Principle research presented that teacher's role were to set the environment and promote for Vuthidhamma Principle, as Buddhist Principles, with integration. The students could eating, watching, and listening by intelligence finding, also they had the culture. The three environments were set, they were the school physical, learning processing, and ambiance, moreover the cooperation and basic life activity. All of these, teachers were duty to training and ethics, teachers acted to promote on Vuthidhamma Principle. By, the school was made the group activities, which instruction and absorption of Buddhist Principles, such as praying in the morning and evening, meditation, answer the religion problems, and teachers were the good patterns for students.

The suggestions of this research were 1) school should use this information to adjust and modify the promotion role of students moral and ethics, and 2) should give award or praise to teachers, who excellent support the moral and ethics.

Key words: Role of Teachers, ethics, Vuthidhamma Principle

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จด้วยดี โดยอาศัยความเมตตาช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ ดร.ไมตรี อินทรีย์ ที่ปรึกษาหลัก พ.ต.ต.หญิง ดร.จิรสุดา ปลายยอด ที่ปรึกษาร่วม ได้ให้ความรู้ แนวคิด คำแนะนำ และข้อสังเกตอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยทุก ๆ ท่าน ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริม ให้กำลังใจตลอดมา ตลอดถึงอาจารย์เกียรติสุดา เสือทอง ผู้อำนวยการ โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช และคณะครูผู้มีส่วนประสานการณ์ตรงในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน ที่ได้ นำแนวคิด เกี่ยวกับความรู้คู่กับธรรม ความรู้ทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมของ นักเรียนประถมด้วยหลักสูตร 4 ของครู โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชน(มหาวิทยาลัยชีวิต) คณาจารย์ที่ให้ความรู้ในแต่ละรายวิชา เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าของ ตำราทุก ๆ เล่ม

อนึ่ง สิ่งที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิดชีวิต และเป็นที่มาของ ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ผู้วิจัยเสมอมา จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา หากงานวิจัยนี้พึงมีประโยชน์ ผู้วิจัย ขอน้อมบูชาแต่บูรพาวีรชนด้วยศรัทธาคุณกตเวทิตาธรรม หากจะพึงมีข้อบกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับ ข้อบกพร่องนั่นเอง

พระครูพิพัฒน์สีลาธุกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทครู.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรม 4 ประการ.....	19
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม.....	30
ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา.....	47
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	54

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	55
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
สถานที่ในการวิจัย.....	56
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย.....	57
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	57
การนำเสนอข้อมูล.....	57
4 ผลการวิจัย	
บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเกียรติ ชนอมศึกษา ด้วยหลักคุณธรรม 4.....	58
แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	62
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	68
อภิปรายผลการวิจัย.....	70
ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	75
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์.....	80
ประวัติผู้วิจัย.....	85

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	57

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	54

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพของคนให้เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่ามีพลังความสามารถในการผลิต ดำรงชีวิตอย่างมี คุณธรรม สร้างสรรค์สังคมให้มั่นคงและสงบสุข แต่ การดำเนินการให้บุคคลมีคุณสมบัติเช่นนั้นอย่าง เต็มที่ของแต่ละคนนั้นย่อมเป็นภารกิจที่ยากยิ่ง ภารกิจหนึ่งของสังคมเพราะเกี่ยวข้องกับภารกิจซึ่ง ชีวิตของแต่ละคน โดยเฉพาะในสังคมยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ทำให้ทุกคนต้องเรียนรู้และต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การศึกษายังต้องตระหนักถึงความสำคัญของ หลักธรรมคุณธรรมนำหลักกรรมทางศาสนาไป ประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (จริยธรรม) ใช้หลักกรรมทางศาสนาเป็นกลไกในการพัฒนา ศักยภาพทางด้านจิตใจให้เป็นคนดีมีวินัย มีคุณธรรมสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขมี สุขภาพจิตที่ดี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับ การศึกษาไว้ว่าบุคคลย่อมมี สิทธิเสมอกันในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้อง จัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ รัฐต้อง จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม โดยจัดให้มีกฎหมายกับ การศึกษา ปรับปรุงการศึกษา ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ ทั้ง ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ คุณธรรม มีจริยธรรมวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่ สาคัญและ จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันใน สังคมสถานการณ์ ของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจาก ความก้าวหน้าของยุคเทคโนโลยี สารสนเทศ วิทยาการด้านคอมพิวเตอร์ รวมทั้งอินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทใน ทุกด้านและ การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ไทยเป็นภาคบริการ และ อุตสาหกรรมส่งผลให้ พฤติกรรมของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจาก สังคมชนบทที่มีการ ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันมาเป็น เวลานานส่วนสังคมเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่ผูกพันกัน การอพยพ โยกย้ายถิ่น ไปทำงานต่างจังหวัด การหย่าร้าง การที่พ่อแม่เสียชีวิต เหล่านี้จะเป็นสาเหตุที่ ทำให้ เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ผู้ปกครองไม่มีเวลา

เอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอนเด็กเท่าที่ควร นักเรียนบางส่วนก็รับเอาวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่เหมาะสมในการดำรงชีวิต มีผลทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง เมื่อสังคมมีปัญหาทำให้ความเห็นใจ และเอื้ออาทรต่อกันมีน้อยลง

ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่ต้องฝึกหรือต้องศึกษา และฝึกได้หรือศึกษาได้ด้วยการที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดำรงได้นั้น เราจะต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นไปเรื่อย ๆ ในระบบการดำเนินชีวิตของเราซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝนพัฒนา มีการศึกษา ก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่ศึกษาในฐานะที่เป็นมนุษย์นั้น ก็จะดำเนินชีวิตให้ดีไม่ได้เลย ทั้งนี้การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ต้องอาศัยการเรียนรู้ โดยการศึกษา โดยในการศึกษานั้นมนุษย์ทุกคนศึกษา เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตให้เจริญงอกงามได้ต้องอาศัยสติปัญญาความสามารถที่ได้จากการศึกษามา แต่ในการศึกษาให้สำเร็จได้นั้นย่อมมีอุปสรรคมากมาย เช่น บางคนต้องหยุดพักการเรียน เนื่องจากขาดคุณธรรมที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงจิตใจหรือสร้างขวัญกำลังใจ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าหลักธรรมสามารถช่วยให้นักคนได้ประสบความสำเร็จและเสริมสร้างกำลังใจให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และได้มีความเข้มแข็งมั่นคงสามารถที่จะเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยปัญญาเพราะปัญญาย่อมนำพาไปสู่ความเจริญงอกงามในที่สุด หลักคุณธรรม 4 ประการ เป็นธรรมเป็นเครื่องเจริญงอกงามแห่งปัญญา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์เพื่อการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ คือ 1) สัมปยุตตสังกตธรรม เลือกคบสนิพเฉพาะกัลยาณมิตรผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมและระเบียบวินัย 2) สัทธัมมัสสวนะ เชื่อฟังคำตักเตือนและคำแนะนำจากท่านสมมาเสมอและจริงจัง 3) โยนิโสมนสิการ ฟังแล้วใช้ปัญญาไตร่ตรองเห็นโทษแห่งความชั่ว และคุณประโยชน์แห่งความดี 4) ชัมมานุชัมมปฏิบัติ บัดตั้งตนจากบาปทุจริตเด็จขาด ตั้งใจประพฤติสุจริตธรรมอย่างจริงจัง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 11)

โรงเรียนเอกชนอมศึกษาเป็น โรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในอำเภอขนอม เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน โดยรัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองของโลก เพื่อเป็นรากฐานที่พอเพียงสำหรับการใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิตรวมทั้งเพื่อการพัฒนาหน้าที่การงานและพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตนและครอบครัวและเพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าทุกสถานศึกษา ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมอยู่แล้วเพราะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประสานสันติสุขในสังคมได้มาตรฐานการศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพของนักเรียน นักเรียนสามารถคิดและตัดสินใจลงมือ ปฏิบัติโดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดกับตนเอง และส่วนรวมควบคู่กันในการปฏิบัติงานในโรงเรียน นั้นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานกิจกรรมของนักเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของครูผู้สอนกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 ประการ ในการสร้างเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษาอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช 3 ด้าน คือ ด้านจิตสภาวะกายภาพสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 ศึกษา : กรณี โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู โรงเรียนเกียรติชนอมอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 25 คน ใช้ในการวิจัย จำนวน 25 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ คุณธรรม 4 ประการ หมายถึง ธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามวิถีพุทธอย่างชัดเจน ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้
  - 2.1 สัมปรัสังเสวะ หมายถึง การเลือกอยู่ใกล้ซัดคนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

2.2 สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา เชื้อฟังคำคัดเตือนและคำแนะนำ

2.3 โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

2.4 ชัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และเนนชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ บทบาทของครู ด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ โดยใช้คุณธรรม 4 ประการ สัมปรีสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และชัมมานุชัมมปฏิบัติ

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา อำเภอนอม จังหวัด นครศรีธรรมราช

คำถามสำคัญในการวิจัย

บทบาทของครู ด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 เป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาทของครูในการเสริมสร้างจริยธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของครูในการปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อจูงใจนักเรียนให้ประพฤติ ปฏิบัติทั้งกาย วาจา และใจ เร่งเร้าให้นักเรียนกระทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นในสิ่ง ที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำรู้เหตุ รู้ผล ประพฤติและปฏิบัติในทางที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ใน 3 ด้าน ดังนี้

ด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลัก คุณธรรม 4 ประการ

ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักคุณธรรม 4 ประการ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน โดยการจัดกิจกรรมเจริญปัญญาในการเรียนการสอน และครูประพฤติตนเป็นต้นแบบที่ดีให้นักเรียนเห็น ทั้งทาง กาย วาจา ใจ

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต หมายถึง การส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร และจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้ถึงการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจ เหตุผลและได้ประโยชน์) ตามหลัก วุฒิชรรณ 4 ประการ

วุฒิชรรณ 4 ประการ หมายถึง ธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามวิถีพุทธอย่างชัดเจน ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. สัมปรีสังเสวะ หมายถึง การเลือกอยู่ใกล้ซิคคนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัมมัสมสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา เชื่อฟังคำตักเตือนและคำแนะนำ
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. ชัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ที่อยู่ 26/2 ตำบลชนอม อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช 80210 สังกัด สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทของครูในการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักวุฒิชรรณ 4
2. ทำให้ทราบถึงแนวทางของครูในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักวุฒิชรรณ 4 แก่นักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. นักเรียนสามารถปฏิบัติตามหลักวุฒิชรรณ 4 ได้

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 ศึกษากรณี โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทครู
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรม 4 ประการ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
4. ข้อมูลทั่วไป สถานศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทครู

ปัจจุบันการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง คือมีการศึกษาค้นคว้าคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และร่างหลักสูตรขึ้นมาเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ทั้งในส่วนการศึกษาของภาครัฐบาลและส่วนของเอกชน ในส่วนการศึกษาของพระสงฆ์นั้น ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นมาถึงขั้นว่า มีมหาวิทยาลัยสำหรับพระสงฆ์ถึง 2 แห่งด้วยกัน คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้พระสงฆ์ได้ศึกษาหลักการเผยแผ่หรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียด และหลากหลาย เพื่อนำไปปรับใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน หลักการดังกล่าวนี้ จึงเกิดบทบาทของพระสงฆ์ขึ้นในสังคม เป็นบทบาทในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะให้เยาวชนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา และซึมซับเอาธรรมะตามอัชฌาศัยของแต่ละคน ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาบทบาทของครูในโรงเรียน ผู้วิจัยจึงกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของคำว่า “ครู”

อินตา ศิริวรรณ (2551) ได้กล่าวว่า “ครู” ซึ่งแต่เดิม มีรากศัพท์มาจากคำว่า “คุรุ- คุรุ” ในภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งแปลว่าผู้มีความหนักแน่น ผู้ควรศิษย์เคารพ ผู้สั่งสอน ซึ่งก็คล้ายคลึงกับความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2525 ที่ว่า “ครู” คือ ผู้สั่งสอนศิษย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนให้การศึกษาแก่ผู้อื่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่ครูอาวุโสในโอกาสที่เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเข็มเครื่องหมายเชิดชูเกียรติมีข้อความที่เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ตอนหนึ่งว่า "ครูที่แท้นั้น ต้องเป็นผู้กระทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่นขยันและอดสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่น อดกลั้นและอดทน ต้องรักษาวินัย สำรวมระวังความประพฤติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม ต้องปลื้มตักปลิกใจออกจากความสบาย และความสนุกรื่นเริงที่ไม่ควรแก่เกียรติภูมิ ต้องตั้งใจให้มั่นคงและแน่วแน่ต้องซื่อสัตย์รักษาความจริงใจ ต้องเมตตาหวังดีต้องเมตตาหวังดีต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจคิดต้องอบรมปัญญา ให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้นทั้งในด้านวิชาการและความรู้ในเหตุผล (อินตา ศิริวรรณ, 2551, หน้า 2)

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (2546 อ้างถึงในวศิน กาญจนวนิชย์กุล, 2549, หน้า 108) “ครู” หมายความว่า บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชนกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2, 2545 อ้างถึงในวศิน กาญจนวนิชย์กุล, 2549, หน้า 108) “ครู” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาและของรัฐและเอกชน

พุทธทาสภิกขุ (2527) กล่าวว่า คำว่า “ครู” เป็นคำที่สูงมาก เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณแล้วก็นำให้เกิดทางวิญญาณไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง เป็นเรื่องทางจิตใจโดยเฉพาะ มิได้หมายถึงเรื่องวัตถุ

อำไพ สุจริตกุล (2534, หน้า 47-48 อ้างถึงในอินตา ศิริวรรณ, 2551, หน้า 3) กล่าวว่า คำว่า “ครู” “ปู่” “คุรุ” “คู้ครู” และ “ครูบา” ในสมัยโบราณ หมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่สอนกุลบุตรทุกระดับอายุตั้งแต่วัยเด็ก จนถึงวัยรุ่น สอนทั้งด้านอักษรวิธี ทั้งภาษาไทย และภาษาบาลี สอนให้เป็นคนดีมีวิชาชีพ ตลอดจนความรู้ทางพระพุทธศาสนา แม้เมื่อศิษย์มีอายุครบบวชแล้ว ก็ยังคงศึกษาในวัดหรือสำนักนั้น ๆ ต่อไป จนมีความรู้ความชำนาญ สามารถถ่ายทอดวิชาที่ได้รับการสั่งสอนฝึกฝนจากครูบาของตนให้แก่ศิษย์รุ่นหลังของสำนักต่อไป หรืออาจลาไปแสวงหาความรู้ความชำนาญ

ต่อจากพระสงฆ์หรือครูบา หรือตุ้ครู ฌ สำนักอื่น เมื่อเชี่ยวชาญแล้วก็กลับมาช่วยสอนในสำนักเดิมของตนจนเป็นครูบาสืบทอดต่อไป

ปัญญาบัณฑิตกฤษ (2521) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของครูว่า “ครู” คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในมือ เป็นผู้กุมชะตาของบ้านเมืองและของโลก ครูคือพระซึ่งแปลว่าผู้ประเสริฐ ครูไม่ใช่ลูกจ้าง งานที่ครูทำนั้นเพื่อประโยชน์แก่สังคมเป็นงานที่มีเกียรติ

นิรันดร์ กมลลาพร (2549) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของครูไว้ 3 ประเภท คือ ครูประจำบ้าน ได้แก่ บิดา มารดา นับเป็นครูแรกของชีวิตให้การอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูเป็นครูพิเศษ ครูประจำโรงเรียน ได้แก่ ครู อาจารย์ที่ทำการอบรมสั่งสอนเยาวชน ตามสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นครูมีหน้าที่สำคัญและหนักมาก และครูประจำโลก ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้สั่งสอน พระศาสนาจากพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และเป็นครูที่อบรมสั่งสอนให้คนทั้งหลายเป็นคนดี มีความสุขความเจริญ เป็นความร่มเย็นแห่งชีวิต

พุทธทาสภิกขุ (2521) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของครู ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่อันประเสริฐ ครูเป็นผู้นำทางวิญญาณ ของสัตว์โลกไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่พึงปรารถนา ครูเป็นสถาบันใหญ่ที่ครองโลก ครูเป็นผู้อำนวยการศึกษา ครูเป็นปวงชนียบุคคลเป็นเจ้าหน้าที่ยิ่งใหญ่ ครูเป็นที่เคารพสักการะของมนุษย์ เป็นผู้ปั้น โลกให้งดงามให้ความสงบสุขและให้มีค่า

ยนต์ ชุ่มจิต (2526) กล่าวถึงบทบาทของครูว่าบทบาทของครูในอดีต คือ ครูเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้บุตรหลานมีความรู้ความสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ครูเป็นแม่พิมพ์ที่ดีทั้ง ด้านความรู้ดีและความประพฤติ ครูเป็นผู้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมให้แก่นักเรียน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุป ความหมายของครู คือ ครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ทำหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและตรงตามหลักสูตรสถานศึกษาภายใต้โครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน เช่น การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ การเรียนการสอนจากการแหล่งเรียนรู้

1.2 ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์อยู่ในสังคม โดยมิผู้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ว่า “การกระทำหน้าที่ที่กำหนดให้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง การทำท่าตามบท การรำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

ณรงค์ เส็งประชา (2530) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ

สุพัตรา สุภาพ (2524) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ ของสถานะหรือตำแหน่ง เช่น คนที่มีสถานภาพเป็นพ่อ ก็จะมีบทบาทในการเลี้ยงลูก คนที่มีบทบาทเป็นครู ก็จะมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนนักเรียน ทั้งนี้ โดยบทบาทจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ

สุชา จันทรเอม (2524) ได้กล่าวความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้ สถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้ว บุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติตามที่กำหนดไว้

งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่เขาถูกคาดหวัง โดย กลุ่มคนและสังคม เพื่อให้กลุ่มสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้

กรองแก้ว อยู่สุข (2537) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง แบบอย่างของ พฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะแสดงออกในกิจกรรมที่ทำร่วมกับผู้อื่น บทบาทจะสะท้อนให้เห็น ถึงตำแหน่งในสังคม รวมไปถึงหน้าที่ สิทธิ ความรับผิดชอบ และอิทธิพลของแต่ละบุคคลด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นผลวัดของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับ สถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่าง ๆ ของสถานภาพ ก็แปลว่าเขาแสดง บทบาท

พระมหาอดิศร ธิรสโล (2545) ให้ความหมายคำว่าบทบาทไว้ว่า “การแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นอาจคิดหรือหวังว่าเขาจะกระทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหวังหรือหวังให้เขากระทำอย่างนั้น ถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐานหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่”

นอกจากนั้น ชนิต์ ชุมจิต (2536) ได้สรุปว่า “บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล”

แฮวิงเฮิร์สท์ และเลวิน (R. J. Havinghuerst & D. U. Levine) ได้กล่าวถึงบทบาทครูไว้ 2 ด้าน คือ

1. บทบาทของครูในชุมชน มีหลายบทบาท เช่น
  - 1.1 ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนักปฏิรูปสังคม
  - 1.2 ผู้ริเริ่มบุกเบิกความคิด
  - 1.3 ผู้ศรัทธาวิชาวัฒนธรรม
  - 1.4 ผู้ควรแก่การยกย่อง
  - 1.5 ผู้ให้บริการสาธารณะ
2. บทบาทของครูในโรงเรียน มีหลายบทบาท เช่น
  - 2.1 ผู้อบรมเลี้ยงดูหรือสร้างสังคมประกิต (Socialization Agent)
  - 2.2 ผู้เป็นตัวกลางหรือผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้
  - 2.3 ผู้รักษาวินัย
  - 2.4 ผู้เป็นเสมือนพ่อแม่
  - 2.5 ผู้ตัดสินหรือรักษากติกา
  - 2.6 ผู้เป็นที่พึ่งของเด็ก

จอห์นสัน (E. A. Johnson) ได้เสนอบทบาทของครูไว้ 7 ประการ คือ

1. ผู้นำของเด็ก
2. ที่ปรึกษาของเด็ก
3. ผู้ชำนาญในการสอน
4. มิตรของเด็ก
5. ผู้กำหนดจุดประสงค์
6. ผู้วัดผลและประเมินผล
7. ผู้กระตุ้นให้เด็กปรับตัวเข้ากับสังคม

บาร์ และคณะ (Barr A. S. & Others) ได้พิจารณาในการวัดผลและพยากรณ์ ประสิทธิภาพของครูผ่านบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน คือ (อ้างถึงใน จิตรศักดิ์ สงวนชีพ 2544, หน้า 20)

1. ครูในฐานะผู้อำนวยการสอน
2. ครูในฐานะเพื่อนและผู้ให้คำปรึกษาแก่นักเรียน
3. ครูในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนโรงเรียน

4. ครูในฐานะสมาชิกของสมาคมวิชาชีพ

บทบาทของครูตาม TEACHERS MODEL ถ้าพิจารณาบทบาทของครูจากคำว่า “TEACHERS” มีผู้จำแนกบทบาทไว้ ดังนี้

T – Teaching (การสอน) หมายถึง บทบาทในการทำหน้าที่สั่งสอนศิษย์ให้เป็น คนดีมีความรู้ในวิชาการทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคน ทุกระดับชั้นที่สอน ดังนั้น ครูทุกคนจึงควรตระหนักในเรื่อง การสอนเป็นอันดับแรก โดยถือว่า หัวใจความเป็นครู คือ การ อบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีความรู้ในวิชาการทั้งปวง

E – Ethics (จริยธรรม) หมายถึง การที่ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบใน การส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู นอกจากครู อาจารย์จะต้องอบรมส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมแล้ว ครูทุกคนก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันดี งามเหมาะสมด้วย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

A – Academic (วิชาการ) หมายถึง การที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ในทางวิชาการ ทั้งของตนเองและของลูกศิษย์ ดังนั้น ครู อาจารย์ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หาก ไม่ทำเช่นนั้น ก็จะเป็นคนที่ล้าสมัย ไม่ทันต่อวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบันนี้

C – Cultural Heritage (การสืบทอดวัฒนธรรม) หมายถึง ครู อาจารย์ต้องทำ หน้าที่และรับผิดชอบในการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งครูอาจทำได้ 2 ทาง คือ 1) การปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติ เช่น แต่งกายให้ถูกต้อง เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ หรือ การแสดงความเคารพและกริยามารยาทแบบ ไทย ๆ หรือการ จัดงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น 2) การอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์เข้าใจในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ดี ๆ

H – Human Relationship (มนุษยสัมพันธ์) หมายถึง ครูอาจารย์ต้องทำตัวให้มี มนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ การงานได้อย่าง มีประสิทธิภาพทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม การมีมนุษยสัมพันธ์ของครู สามารถ จำแนกออกได้ ดังนี้

1. มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ครูควรสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ มีความประพฤติที่ดี เป็นที่ปรึกษาของลูกศิษย์ พยายามหาทางช่วยเหลือถ้าลูกศิษย์มีปัญหา

2. มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู - ครูทุกคนควรมีความสามัคคีกัน ถ้าสถานศึกษาใด มี ครูอาจารย์ที่สมานสามัคคีกันการพัฒนา โรงเรียนและ วิชาการก็จะเจริญก้าวหน้าไปรวดเร็ว

3. มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาท สำคัญต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาโรงเรียน ถ้าโรงเรียนใดสามารถโน้มน้าวให้ผู้ปกครองเข้ามา

E – Evaluation (การประเมินผล) หมายถึง การประเมินผลการเรียนการสอนของนักเรียน หน้าที่และความรับผิดชอบในด้านนี้ ถือว่ามี ความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของลูกศิษย์ในด้าน ต่าง ๆ หากครูสอนแล้วไม่มีการวัดผล ครูก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าลูกศิษย์ ของตนเองจะมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด ดังนั้น ครู จึงควรระลึกเสมอว่า “ที่ใดมีการสอน ที่นั่นต้องมีการสอบด้วย” สำหรับการประเมินผลของนักเรียน สามารถทำได้หลาย แบบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบ การศึกษาเป็นรายบุคคล การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ และการบันทึกย่อและระเบียบสะสม และอื่น ๆ อีก

R – Research (การวิจัย) หมายถึง การที่ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการ วิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความรู้ความจริงที่ เชื่อถือได้โดยใช้วิธีการที่เชื่อถือได้

S – Service (การบริการ) หมายถึง การให้บริการแก่ศิษย์ ผู้ปกครองและ ชุมชน เช่น การให้บริการความรู้แก่คนในท้องถิ่น ทั้งในด้าน ความรู้ทางอาชีพ สุขภาพอนามัย การให้คำปรึกษาหารือ และ การร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน เป็นต้น

บทบาทของครูตามแนวคิดปรัชญาลัทธิต่าง ๆ กลุ่มลัทธิปรัชญาต่าง ๆ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของครูไว้ ดังนี้

1. ฝ่ายจิตนิยม ถือว่า “ครูคือแม่พิมพ์” (Paradigmatic Self) ยกให้ครูมีอาวุโส และวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียน ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งด้านความรู้และ ความประพฤติ ต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้โดยใช้ สัญลักษณ์ ได้ดีมีประสิทธิภาพ

2. ฝ่ายสังคมนิยม หรือ วัตถุนิยม ถือว่า “ครูคือผู้สาธิต” (Demonstrator) บทบาทของครู คือ เป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับความรู้ที่เป็น ข้อเท็จจริง

3. ฝ่ายประสบการณ์นิยม ถือว่า “ครูเป็นเสมือนผู้อำนวยการ โครงการวิจัย” กำหนดให้ครูเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนของเด็ก ครูมิใช่ ตัวกลางหรือมิใช่ผู้นำสารแต่อยู่ในฐานะผู้ดูแลให้แต่ละคนดำเนิน ไปสู่ เป้าหมายเป็นสำคัญ

4. ฝ่ายอัตถิภาวนิยม ถือว่า “ครูคือผู้คอยกระตุ้นหรือช่วย” คือเป็นผู้กระตุ้น ให้เด็กแต่ละคนได้เรียนรู้ ค้นพบความจริงด้วยตนเอง

5. ฝ่ายโทมัสนิยมใหม่ ถือว่า “ครูคือผู้รักษาวินัยทางความคิด” (Mental Disciplinarian) กำหนดให้ครูเป็นนายทางปัญญา หรือ ผู้อำนวยการฝึกฝน ทางปัญญา และความคิด เป็นพิธีกรทาง

ปัญญา หรือผู้พัฒนาอำนาจทาง ความคิด ในการนี้ ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถในการให้เหตุผล มีเจตจำนงอันแน่วแน่และมีความจำดี

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่าความหมายของบทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกหรือการปฏิบัติงานใน ภารกิจที่รับผิดชอบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานภาพ หรือตำแหน่ง สิทธิ และหน้าที่ ที่ ได้รับมอบหมายจากสังคม ซึ่งเกิดจากความคาดหวังของบุคคล กลุ่มคน และสังคมอันเนื่องมาจาก การปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม และในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครู ในโรงเรียน บทบาทจึงมีความสัมพันธ์กับสถานภาพหรือตำแหน่ง สิทธิ และ หน้าที่ของครูในโรงเรียนในลักษณะที่สถานภาพของความเป็นครูจะเป็นสิ่ง บ่งบอกถึงลักษณะบทบาทที่ได้แสดงออกมา

1.3 ประเภทของบทบาท

อรุณ รักธรรม (2526) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. บทบาทจริง (Actual Role) เป็น พฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคล ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

2. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่ง ทางหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

3. บทบาทคาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลอื่น หรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ

จำนง อติวัฒน์สิทธิ และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดเป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกอดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

สงวนชัย วิรัชชัย (2527) ได้สรุปลักษณะของบทบาทไว้ 5 ประการ คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือ องค์กรนั้น ๆ

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น ๆ คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด เชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหน้าที่แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคาดหวังผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตน

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของเราก็จะมีการเลือกรับรู้ และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์หลายอย่าง ดังนั้นเมื่อผู้อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาทโดยแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ได้พบเห็นอาจรับรู้ พฤติกรรมหรือบทบาทนั้นในทางที่แตกต่างกันและอาจแตกต่างไปจากบทบาทตามความคิดของผู้ อยู่ในตำแหน่งด้วย

ดังนั้น บทบาทจึงเป็นพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมจะแสดงออกตามสถานภาพ หรือ ตำแหน่ง สิทธิ และหน้าที่ของตน ตามความคาดหวังของสังคมหรือตามความเป็นจริง ซึ่งการแสดงบทบาทของแต่ละบุคคลอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมก็ได้ ทั้งนี้ บทบาททางสังคมจะถูกกำหนดและวางระเบียบไว้เพื่อการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ใน บทบาทนั้นจะต้องมีสิทธิและหน้าที่ทำอะไรบ้างในองค์กรนั้น ๆ และสังคมได้วางระเบียบไว้อย่าง ชัดเจนว่าบุคคลในองค์กรดังกล่าว จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนและผู้อื่นที่กำหนดไว้

สงวนชัย วิรัชชัย (2527) บทบาทของพระสงฆ์ใช้ควบคู่กับคำว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ถือว่าเป็นกิจวัตร ที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด คือ หน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามอนาคาริกวินัย อันได้แก่ ปาฏิสาธุศีล 4 ประการ คือ

1. ปาฏิโมกข์สังวรศีล คือ มีความสำรวมตามสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม กระทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต

2. อินทริยสังวรศีล คือ มีความสำรวมระวังอินทริย 6 ประการ เป็นต้นว่า เมื่อ เห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น สัมผัสทางกาย และรู้ธรรมารมณ์ ทางใจ ก็ไม่ยินดี

ยีนร้าย คือ ไม่หลงตื่นตื่น กำหนด ยินดีติดอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก และไม่หลงเคียดแค้นชิงชังในอารมณ์ที่ไม่น่ารัก กล่าวคือ เห็น ได้ยิน สัมผัส ก็สักแต่ว่าเท่านั้น ไม่ให้เกิดความปรุ้งแต่งทางใจให้เกิดความยินดียีนร้ายได้

3. ปัจจัยสันนิสิตศีล คือ ศีลที่อาศัยปัจจัย 4 ประการ กล่าวคือ การพิจารณา เสพ อาศัย และใช้สอยซึ่งจิ๋ว อาหารบิณฑบาต ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สิ่งเหล่านี้พึงสังวร พิจารณาก่อนบริโภค

4. อาชีวปาริสุทธศีล คือ ศีลที่บริสุทธิ์ในการเลี้ยงชีพ ด้วยสัมมาอาชีวะ ละเว้น การประกอบมิชฉาอาชีวะ คือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่าจะอาศัยลำแข้งเป็นอยู่ ได้แก่ การเที่ยวบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านเป็นอยู่ ไม่มีการทำมาค้าขายเลี้ยงชีพ ไม่ทำการหลอกลวง เขาเลี้ยงชีพไม่ประพฤติดอนเสนา คือ การแสวงหาปัจจัย 4 ในทางที่ไม่สมควรแก่สมณสารูป ดังนั้น เมื่อน้ำที่ในฐานะความเป็นพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตามอนุคาริยวินัยแล้ว ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยส่วนรวมด้วย

จรินทร์ ยังสังข์ (2541) บทบาทด้านความเป็นครูพระสอนศีลธรรม เป็นการริเริ่มดำเนินการโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายครูพระที่ออกสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การติดตามประเมินผล โครงการ โครงการนี้เป็นโครงการใหม่ กล่าวคือ เป็นโครงการจัดพระสงฆ์เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายหลังจากต่อมาระทรวง วัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ ให้พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และในปี พ.ศ. 2551 กรมการศาสนาได้ เปลี่ยนบทบาทการบริหาร โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการแต่เดิมไป สนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการ รับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งรับไปดำเนินการ หนึ่งในนั้นคือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยนั่นเอง ดังนั้น บทบาทด้านครูพระสอนศีลธรรม จึงเป็น บทบาทใหม่ที่เพิ่มเข้ามา อาจมีลักษณะคล้ายบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม แต่มีลักษณะเฉพาะของบทบาทนี้ คือ บทบาทที่จะต้องเข้าไปสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

ทั้งนี้ คณะกรรมการการจัดการทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้กำหนด บทบาทของครูสอนศีลธรรมไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนว่าผู้เรียนแต่ละคน จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหนอย่างไร ต้องให้โอกาสกับผู้เรียนได้ใช้กระบวนการ สืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ตนค้นพบด้วยตนเอง

2. ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอน การสำรวจ ประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน อันรวมไปถึงสถานการณ์เงื่อนไขการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมจะทำให้ให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่กับความรู้เก่า

3. ครูจะต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้ง ด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติและค่านิยมเพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาผลจากการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิบัติจริง

4. ครูควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจและ ความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้สูงสุดตามศักยภาพ

5. ครูต้องเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนควรจะต้องปรับพฤติกรรมจากความใฝ่รู้ เป็นผู้รู้และรู้จริงจากทำไม่ได้ทำไม่เป็นเปลี่ยนมาเป็น ทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบเปลี่ยนมาเป็นชอบ

6. ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถ พัฒนาศักยภาพทุกด้าน คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิธรรม อยู่ในระดับหนึ่ง

7. ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองใหม่ว่าตนคือผู้ให้องค์คุณของกัลยาณมิตร 7 ประการ

7.1 วางตนในฐานะผู้ที่ศิษย์ไว้วางใจ

7.2 วางตนให้น่าเคารพ

7.3 วางตนในฐานะผู้ทรงความรู้

7.4 วางตนในฐานะที่ปรึกษาที่ดี

7.5 วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูดและความรู้สึกของศิษย์ วางวางตน ในฐานะเป็นผู้ทรงปัญญาสามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้

7.6 วางตนในฐานะเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

8. ครูต้องรู้จักเด็กเป็นรายกลุ่ม รายบุคคลและมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นอัจฉริยะอย่างน้อย 8 ด้าน คือ ด้านเหตุผล ภาษา ศิลปะ กายสัมผัส คนตรี มนุษย์ สัมพันธ์ การเข้าใจตนเองหรือเข้าใจชีวิตเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกว่าอัจฉริยภาพในเชิง พหุปัญญา

9. ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ ครูจึงต้อง เปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพทั้ง 8 ด้าน ของเด็กแต่ละคน

10. การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้ใจนักเรียน ให้นักเรียนรู้ทั้ง หลักการวิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของวิชา

11. ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้บูรณาการ คุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกชั้นตอนในการจัดการเรียนรู้

จรินทร์ ยังสังข์ (2541) ยังได้กล่าวถึงหลักการข้างต้นยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้กำหนดบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ไว้ดังนี้

1. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

3. หาอุบายให้ได้ยิน ได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนหรือแนะนำที่เป็นประโยชน์

4. แนะนำสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

6. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆกรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วทั้งหมด ไปโดยที่ชอบ

7. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่าน ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

8. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้น ประถมศึกษาขึ้นเพื่อให้เด็กที่ขาดสนใจใช้ในการเรียน

อย่างไรก็ดี บทบาทของพระสงฆ์นอกจากจะเป็นบทบาทด้านการศึกษา บทบาทด้านการพัฒนาและด้านการสังคมสงเคราะห์แล้ว พระมหาเกษม ชินวโส (2542) พระสงฆ์ยังต้องมีบทบาทที่สำคัญคือบทบาทด้านการ สอนศีลธรรม เป็นการให้คำแนะนำสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนในทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับ พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบปรัชญาของพระพุทธศาสนากับระดับ พระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน เพื่อตอบสนองประชาชนที่มีส่วนในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นการสนองนโยบายของรัฐที่ร่วมเดินหน้าสร้างสังคมให้มีจริยธรรมและศีลธรรมในจิตใจสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้น บทบาทนี้จึงนับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง และถือว่าเป็นรากฐานของความเจริญ ความสุขแก่สังคมอย่างแท้จริง

จากความหมายของครู บทบาท ประเภทของบทบาท บทบาทของพระสงฆ์ และบทบาทของครูพระสอนศีลธรรม ดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นแบบอย่างในการเรียนการสอนให้แก่ศิษย์ แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนตามคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์โดยไม่ปิดบังอำพรางเป็นผู้เสียสละส่วนร่วมมากกว่าส่วนตัว และต้องเป็นผู้รักในการสอน ซึ่งการสอนเป็นหัวใจของความเป็นครู ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ศิษย์ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความรู้ดีพยายามหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นผู้ที่มนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลผู้พบเห็นซึ่งจะช่วยให้งานหรือการทำหน้าที่ในทั้งส่วนรวมและส่วนตัวประสบความสำเร็จได้ และในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูในปัจจุบัน ครูควรมีบทบาท 5 ด้าน คือ 1) บทบาทหน้าที่ต่อศิษย์ ครูจะต้องเป็นผู้อบรมสั่งสอนแนะนำ และเป็นตัวแบบที่ดี ทำให้ศิษย์พัฒนาเจริญก้าวหน้าไปในทางที่พึงประสงค์ 2) บทบาทหน้าที่ต่อโรงเรียน ครูจะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน เป็นผู้ร่วมงานที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ทำหน้าที่ในโรงเรียนให้สมบูรณ์ และเป็นกำลัง สำคัญที่จะทำให้โรงเรียนเจริญก้าวหน้า 3) บทบาทต่อตัวเอง ครูจะต้องเป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อม เป็นสมาชิกที่มีค่าของ ครอบครัวและวงศ์ตระกูล เป็นผู้รักความเจริญก้าวหน้า และมีคุณธรรม 4) บทบาทต่อชุมชน ครูจะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่เป็นพลเมืองดี มีส่วนในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนที่ตนอาศัย และ 5) บทบาทต่อวงการอาชีพ ครูจะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของวงการครู มีส่วน สร้างสรรค์จริยธรรมของวิชาชีพครูให้มีศักดิ์ศรี มีเกียรติภูมิ และช่วยยกระดับฐานะอาชีพครูให้สูงขึ้น

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าบทบาทของครู คือภาระ ความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับหน้าที่และความคาดหวังของสังคม และเมื่อได้ประกอบกับคำว่า “ครู” ในฐานะผู้สอน ผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน บทบาทของครู จึงเป็นภาระการงานในหน้าที่และงานอื่น ๆ ที่ครูต้องรับผิดชอบและต้องกระทำและเนื่องจากบุคคลที่เป็นครูมีความรับผิดชอบนอกเหนือจากการสอนอีกมากมาย เช่น การส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมและการดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน บทบาทของครูจึงเป็นการกระทำตามคุณธรรมจริยธรรมทำตามกฎหมายและจากสามัญสำนึกตามที่สังคมคาดหวัง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำบทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรม ให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นการกระทำสิ่งที่ดี รู้ผล ประพฤติและปฏิบัติในทางที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม และต่อนักเรียนประถมนในโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ตำบลชนอม อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรม 4 ประการ

2.1 ความหมาย การใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตตามพระไตรปิฎก กล่าวถึงความหมายของคำว่า ธรรมะในชีวิตประจำวัน ว่าเป็นบ่อเกิดหรือแหล่งกำเนิดความดีงาม หรือแหล่งแห่งคุณงามความดี หมายความว่า การที่คนเราจะเกิดมีความดีงามในตัว ได้ผู้นั้นจะต้องมีธรรมะในชีวิตประจำวัน คนที่เรายกย่องว่าดีมีความสุขความเจริญนั้นอยู่ที่การมีศีลธรรมหรือธรรมะดังที่เรากล่าวกันว่า “อันคนดีมิใช่ดี ด้วยที่ทรัพย์ มิใช่ดีด้วย โคตรเง่า เผ่าพงศา คนดีนี้ ดีด้วยศีลธรรม นานา มีจรรยา ถูกธรรม นำดีจริง”

ความหมายของคำว่า ธรรมะ คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นที่ทราบแล้วว่า พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ได้แก่ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรม และพระธรรมคือคำสั่งสอนของพระองค์ พระสงฆ์เป็นกลุ่มคนที่รับนับถือคำสอนของพระพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่อสังขารที่เป็นจริง ไม่มีใครคัดค้านได้ ไม่ว่าจะเมื่อไรและกาลไหนก็ตาม ทนต่อการพิสูจน์ได้ มีความกระชับและบริบูรณ์แห่งถ้อยคำถ้าว่าเป็นหัวข้อแล้วมีจำนวนถึง 84,000 หัวข้อ มีตำราที่บันทึกคำสอนที่เรียกกันทั่วไปว่าพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์พระไตรปิฎก และเป็นสภาพหรือสิ่งที่ผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในทางที่ชั่ว ใครก็ตามที่ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ประพฤติชอบ ประพฤติธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา มีความกตัญญู มีการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท รักษาศีล เจริญสมาธิ วิปัสสนา เป็นต้น ผู้นั้นย่อมไม่ตกไปในทางที่ชั่ว เสียตัวจิตใจไว้ให้หลงถูกกิเลสเข้าครอบงำได้ แต่จะเป็นผู้มีระดับจิตใจสูงถูกธรรมะรักษาคุ้มครองไว้เหมือนร่มใหญ่กับฝนได้ในเวลาฝนตกฉะนั้น และเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องทุกขั้นตอนเพื่อไถ่ถอนความป่าเถื่อนจากสันดานคน เพราะคนป่าเถื่อนมาก ใคร ๆ ก็ไม่ชอบ ป่าเถื่อนในที่นี้ไม่ว่าอะไรป่าเถื่อนก็ตามเราก็ไม่ชอบ ยิ่งใครมาทำอะไรกันอย่างไรป่าเถื่อนเราก็ยังไม่ชอบแม้ว่าผู้นั้นเป็นแม่เราเราก็ไม่ชอบ อย่างที่เคยมีหนังสือพิมพ์ลงข่าวแม่เอาลูกสาววัย 15 ปี ไปขายที่ชอง ต้องได้รับความทุกข์ทรมานบังเอิญมีคนได้ทราบเข้าแล้วไปช่วยเหลือออกมาจากชองนรกมหาเวจี เป็นเพราะแม่ป่าเถื่อนไม่สงสารลูกของตนแท้ ๆ เห็นแก่ความได้ ขาดธรรมะของความเป็นแม่ ขาดเมตตา กรุณาธรรม จึงเป็นผู้ป่าเถื่อนในสันดาน คนที่รังแกเบียดเบียนคนอื่น สัตว์อื่น ฆ่าฟัน ทำร้ายร่างกายคนอื่น สังคม วุ่นวายเดือนร้อนในเรื่องต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ไม่เว้นแต่ละวันนั้นเป็นเพราะความป่าเถื่อนที่ยังมีในสันดานของคนนั่นเอง ถ้าหากว่าคนเหล่านั้นมีธรรมะ มีการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมอยู่ ความป่าเถื่อนก็จะถูกไถ่ถอนออกจากสันดานแน่นอน เช่น ความเมตตา กรุณา จะจับไล่ไถ่ถอนความโหดร้ายทารุณ ความโมโห โกรธา ได้ความมีน้ำใจดี โอปารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็จะจับไล่ไถ่ถอนความตระหนี่ใจแคบเสียได้ ถ้ามีความซื่อสัตย์

ความเหลาะแหละเหลวไหลก็จะไม่มี ถ้ามีความขยันหมั่นเพียร ความขี้เกียจก็จะไม่มีเช่นเดียวกันถ้า มีสว่างแล้วมืดก็จะไม่มี เป็นต้น

ธรรมะ จึงเป็นยานานพิเศษที่มีสรรพคุณชะงัดยิ่งนักเรียกว่าธรรมโอสถหรือขัมโมสถ ที่ เมื่อใครประพฤติปฏิบัติตามแล้วซึ่งเท่ากับรับประทานหรือฉีดเข้าไปแล้ว มันก็จะมีอิทธิพลขับไล่ได้ ถอนโรคร้ายเป็นอันตรายต่อชีวิตความเป็นอยู่ต่าง ๆ ก็มลายหายสิ้นไป ก็จะเป็นคนปราศจากโรคภัย คือความป่าเถื่อนเสียได้ก็จะกลายเป็นคนมีสุขภาพพลานามัยดี คือ มีจิตใจสูงส่งด้วยคุณธรรมเป็น มโนธรรม เมื่อจิตใจดีงามแล้วการที่จะกระทำใด ๆ ทางกายหรือจะพูดจาใด ๆ ทางวาจา ก็ล้วนแต่ เป็นไปในทางที่ดีงามเป็นกุศลทั้งนั้น กลายเป็นคนดีศรัทธายกย่องสรรเสริญ ทั้งนี้ เพราะเป็นผลมา จากระบบการปฏิบัติ ที่ถูกต้องทุกขั้นตอน อันเป็นความหมายของธรรมะอีกประการหนึ่ง และอีก ความหมายหนึ่งธรรมะ คือ พระรอด เป็นคำอุทานของบุคคลที่ประสบกับความทุกข์อย่างมหันต์ ไม่มีทางแก้ปัญหาก็หา หรือทางออกให้กับตนเอง ทางออกที่คิดได้ในขณะนั้นก็คือ การฆ่าตัวตายให้มันรู้ แล้วรู้รอดไปด้วยการคิดกระโดดน้ำตาย หรือกระโดดตึกตาย หรือแขวนคอตาย หรือกินยาพิษตาย หรือยิงตัวตาย เป็นต้น พอได้ฟังธรรมะที่ตรงกับเหตุการณ์ของตนเองโดยบังเอิญพอดี ก็เกิดปัญญา ออกมาแล้วกลับตัวกลับใจใหม่เลิกคิดฆ่าตัวเอง ชีวิตก็เลิกรอดปลอดภัยจากการทำชั่วหรือฆ่าตัวตาย ธรรมะจึงเหมือนพระมาช่วยให้รอด ดังมีเรื่องเล่าว่าเมื่อหลายปีมาแล้ว มีหญิงคนหนึ่ง ถูกสามี ทอดทิ้งไปมีภรรยาใหม่ นางก็มีแต่ความเศร้าโศกเสียใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน ทั้งรักมาก ทั้งแค้น มาก ไม่มีทางอื่นจะช่วยให้นางหายทุกข์ได้ วันหนึ่งพอค่ำลง นางออกจากบ้านด้วยหมายจะไปโดด น้ำตายที่สะพานพุทธยอดฟ้า พอเดินไประยะหนึ่งก็หยุดฟังเทศน์ และวันนั้นพระก็เทศน์เรื่อง เกี่ยวกับทุกข์ ๆ ว่าทุกข์ของบุคคลที่เกิดมาแล้วมีมากมาย ไม่มีใครที่มีแต่ความสุข ความสมหวัง ตลอดไป ต้องการอะไรมีก็จะไม่สมหวัง ทุกข์เกิดจากต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ เป็นต้น ซึ่งทุกคนจะต้องประสบ มันไม่จากเรา สักวันหนึ่งเราก็ต้องจากมันจะต้องตกอยู่ในกฎเกณฑ์นี้ แน่นนอนอย่างหนีไม่พ้น นางก็ใคร่ตรงไปตามถ้อยคำตามที่พระเทศน์อยู่นั้นก็ได้สติขึ้นมาว่า ไม่ใช่ ทุกข์แต่เราเท่านั้น คนอื่นก็คงเป็นอย่างนั้นก็เลยตัดสินใจกลับใจไม่ตายและจะหันเข้าหาพระธรรม เป็นที่พึ่งให้พ้นทุกข์ดีกว่าแล้วก็เดินทางกลับบ้าน ขณะเดินทางนั้นก็คิดขึ้นมาในดวงใจว่า พระ ธรรมเป็นพระรอด เพราะช่วยให้รอดจากความตายจริง ๆ ถ้าไม่เช่นนั้นป่านนี้เราก็คงโดดน้ำตายไป แล้ว พระธรรมจึงเป็นพระรอด

ถ้าทุกคนที่เกิดมาแล้ว ทำหน้าที่ของตนให้ดี รักษาหน้าที่ให้ได้ไม่ก้าวก่ายในหน้าที่ของ ผู้อื่น ก็เชื่อว่ามิธรรมะในตัวแล้ว พ่อแม่ที่ลูก ๆ เคารพนับถือท่านเพราะท่านทำหน้าที่ไม่ใช่ท่านมีเงิน ทอง มีข่าวทางสื่อมวลชนว่ามีแม่คนหนึ่งไม่ยอมทำหน้าที่คลอดลูกมาแล้วเอาไปทิ้งที่กองขยะ หนังสือพิมพ์ลงน่าวาเกลียดมาก ภาพน่าวาเกลียด แม่ใจยัภษ์คลอดลูกแล้วไปทิ้งที่กองขยะ สุนัขใจบุญไป

คาบออกมาถึงแม่จะเป็นแม่ให้กำเนิดมา แต่ไม่ทำหน้าที่เลี้ยงดูพอไม่รับทำหน้าที่เท่านั้นเอง คุณหมดไป ค่าแห่งความเป็นแม่ก็หมดไปอะไรที่มันมีค่า มันทำหน้าที่ให้คุณทั้งนั้นอย่างไฟฟ้านี้ เขาขึ้นราคา คนก็ยอมจ่ายน่ะให้มันก็เพราะว่ามันทำคุณ ทำหน้าที่ ทำพัดลมให้หมุน ทำไฟให้สว่าง ทำเครื่องปรับอากาศให้เย็น ทำเครื่องขยายเสียงให้ดัง ครูอาจารย์ทำหน้าที่สอน สิ้นเดือนก็รับเงินเดือน ครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่ก็ยอมมีค่าหน้าที่ของครูก็มีพร้อมในคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ต้องแนะนำศิษย์ให้ได้เรียนดีสอนวิชาการ โดยไม่ต้องปิดบังอวดพรางชมเชยยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง เป็นต้น พ่อแม่ก็เหมือนกัน มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรไม่ให้บุตรทำชั่ว ให้ทำแต่ความดี ให้ได้รับการศึกษาหาความรู้ให้มอบทรัพย์สมบัติไว้ในเวลาอันควร ฝ่ายศิษย์ ฝ่ายบุตรก็มีหน้าที่จะต้องตอบสนองครูอาจารย์พ่อแม่ เช่นกัน ทุกคนก็ต้องมีหน้าที่ต่าง ๆ กันอาจจะคนละหลาย ๆ หน้าที่ก็ได้ ตามโอกาสตามวาระสำคัญของบำเพ็ญหน้าที่นั้น ๆ ให้สมบูรณ์ให้ได้ อย่างพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เคารพพระพุทธเจ้าไม่ใช่เพราะท่านตรัสรู้อย่างเดียว ไม่ใช่เคารพเพราะท่านเป็นลูกเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ พระเจ้าสุทโธทนะ แต่เคารพตรงที่ท่านตรัสรู้แล้วทำหน้าที่สอน ดึงคนชั่วร้ายออกมาตั้งมากมาย เช่น อกุศลมาลสอนให้หลุดพ้นจากความชั่วร้าย พระองค์ท่านทำหน้าที่ 45 ปี โดยไม่ได้หวัง สวัสดิการเบี้ยบำนาญอะไรทั้งสิ้น จึงนำเคารพอย่างยิ่งถ้าหากเจ้าฟ้าชาย สิทธัตถะ ตรัสรู้แล้ว ไม่ทำหน้าที่สอนเผยแผ่ธรรมะจะไม่มีคนนับถือและไม่เรียกว่าพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาแต่อาจจะเรียกว่าเจ้าสิทธัตถะเห็นแก่ตัว ครูอาจารย์ก็เหมือนกันถึงท่านจะมีความรู้ จบปริญญาเอกปริญญาโทไปเมืองนอกมาหลายประเทศจะบ่อยครั้งสักเท่าไรก็ตาม ถ้าไม่ทำหน้าที่สอนลูกศิษย์แล้วจะมีลูกศิษย์ได้อย่างไร ก็คงไม่ใช่ครูอาจารย์อยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้น การทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์แล้วไม่ก้าวก่ายในหน้าที่ของผู้อื่นก็เท่ากับมีธรรมะประจำตัวอยู่แล้ว ธรรมะ คือหน้าที่การทำหน้าที่ให้ดีก็คือ การปฏิบัติการประพฤติธรรมะนั้นนั่นเอง

คุณ โทชัน (2537) ดังนั้นคำสอนที่มีคุณค่าเป็นหน้าที่ควรปฏิบัติเพื่อขจัดความชั่วพาดัวให้รอด เมื่อความหมายเป็นเช่นนี้ ทุกคนก็ยังมีชีวิตในแต่ละวันที่เรียกว่า ชีวิตประจำวัน ไม่ใช่คนที่ตายแล้วจึงจำเป็นอย่างยั้งที่เดียวที่จะต้องมิตธรรมะ

ภัทรพร สิริกาญจน (2546) ได้กล่าวถึง การประยุกต์ศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตว่า ในสังคมของความเจริญทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันบางครั้ง ความเร่งรีบของมนุษย์ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ทันต่อกระแสของการบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมที่ รุมเร้าอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันก็ทำให้มนุษย์ลืมนิจิตวิญญาณของตนไปบ้างไม่มากก็น้อย จุดนี้จะเป็นส่วนที่ ศาสนาสามารถให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ ในสังคมที่เจริญด้วยวัตถุ ศาสนาอาจจะเพียงเรื่อง พิธีกรรมในสังคมเท่านั้น อาทิเช่น เรื่องของการทำบุญ หรือการสวดพระอภิธรรมศพที่คน จำเป็นต้องไปร่วมเพราะเป็นมารยาททางสังคม ในจุดนี้ศาสนาไม่ได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต

ของมนุษย์แต่อย่างใด จิตใจของมนุษย์เลื่อนไหลไปตามกระแสของวัตถุซึ่งแล้วแต่ค่านิยม ทางวัตถุทางสังคมนั้น ๆ จะเป็นตัวกำหนดว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด อาจจะเป็นไปได้ว่า มนุษย์ลัทธิศาสนาหรือไม่เอาใจใส่ในคำสอนของศาสนาเท่าที่ควร ซึ่งเท่ากับขาดหลักใจหรือขาดแนวทางในการดำเนินชีวิตตามที่มนุษย์ควรจะเป็นหรือควรจะดำเนินชีวิตตาม

มนุษย์ที่ไม่เอาใจใส่ในคำสอนของศาสนาหรือลัทธิศาสนานั้น หากเขาเกิดประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตขึ้น จิตใจของเขานั้นจะเกิดความหวั่นไหวมาก อาจจะได้คิดในวังวนของห้วงทุกข์ไม่อาจจะให้คำตอบหรือทางออกของปัญหาชีวิตนั้น ๆ ได้ เมื่อความทุกข์หรือปัญหาที่ไม่อาจจะแก้ไขนั้นทับถมมาก ๆ เข้ามุขยจึงมีอาการแสดงออกทางร่างกายต่าง ๆ นานา เช่น เป็นโรคประสาท หรือในกรณีที่รุนแรงอาจจะฆ่าตัวตายเพื่อเป็นการประชดชีวิตหรือเป็นการหนีปัญหาต่าง ๆ ที่รุมเร้าในชีวิตของตนนับว่าเป็นทางออกที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมจะเห็นได้ว่าในสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุหรือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีมากขึ้นเท่าใด สถิติของคนที่เป็นโรคประสาทหรือฆ่าตัวตายก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัวในบางครั้งจึงทำให้สังคมสูญเสียบุคลากรที่อาจทำประโยชน์ให้แก่สังคมไปอย่างน่าเสียดาย

ถ้าหากบุคคลผู้นั้น ได้มีหลักใจหรือคำสอนทางศาสนาเป็นพื้นฐานแล้วก็อาจใช้คำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องประโลมใจเมื่อมีความทุกข์หรืออาจจะประยุกต์คำสอนของศาสนาให้เข้ากับชีวิตประจำวันของตน เพื่ออาศัยเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนทำให้จิตใจมันคงไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของสุขทุกข์ที่หลั่งไหลอยู่อย่างต่อเนื่องในสังคมมนุษย์ โดยที่คำสอนของแต่ละศาสนาจะเกิดความกว้างขวาง มีคำสอนในเรื่องต่างๆ อย่างมากมาย จึงเป็นหน้าที่ของศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ จะต้องพยายามทำความเข้าใจในศาสนาของตนให้ดีที่สุด ให้มีความเข้าใจถ่องแท้ จนอาจประยุกต์คำสอนของศาสนานั้น ๆ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แม้จะเป็นสังคมหน่วยที่เล็กที่สุดก็ตาม อันจะทำให้การมีชีวิตอยู่ของแต่ละคนจะได้มีคุณค่าสมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

จากความหมายของการใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตสามารถนำศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะในสังคมของความเจริญทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันบางครั้งความเร่งรีบของมนุษย์ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ทันต่อกระแสของการบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมที่รุมเร้าอยู่ทุกเมื่อเชิวันก็ทำให้มนุษย์ลืมนิจิตวิญญาณของตนไปบ้างไม่มากก็น้อย จุดนี้จะเป็นส่วนที่ศาสนาสามารถให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ ในสังคมที่เจริญด้วยวัตถุ ศาสนาอาจจะเป็นเพียงเรื่องพิธีกรรมในสังคมเท่านั้น แต่ถ้าหากนำคำสอนที่มีคุณค่าเป็นหน้าที่ที่ควรปฏิบัติเพื่อขจัดความชั่วพาดัวให้รอด

เมื่อความหมายเป็นเช่นนี้ ทุกคนก็ยังมีชีวิตในแต่ละวันที่เรียกว่า ชีวิตประจำวัน ไม่ใช่คนที่ตายแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เดิชาที่จะต้องมีการมีธรรมะ

2.2 การนำหลักพุทธธรรม ประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

การนำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในการระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษา ของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึง การจัด สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เป็น กัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ผ่านระบบ ไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรมทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือ วินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม สำหรับตนและสังคม สมานธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพมีจิตใจที่ตั้งมั่น เข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพ ในการคิดการแก้ปัญหาที่แยกกาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด ด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนรู้ด้วยไตรสิกขานี้

ความหมาย หลักกพุทธธรรม คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ 4 อย่าง คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ 4 อย่าง ได้แก่

1. สัมปยุตสังเสวะคบท่านผู้ประพฤดิชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ ที่เรียกว่า สัตบุรุษ
2. สัทธัมมัสสวนะ ฟังคำสอนของท่านโดยเคารพ
3. โยนิโสมนสิการตริตระองให้รู้จัก สิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุบายที่ชอบ
4. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว

พระพรคุณาภรณ์,ป.อ. ปยุตโต (2551) ได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าตรัสหมวดธรรมไว้ หมวดหนึ่ง เรียกว่า ปัญญาวุฒิธรรม แปลว่าธรรมะเป็นเครื่องเจริญปัญญามี 4 หัวข้อด้วยกัน ถ้าจะเรียกง่าย ๆ โดยแปลว่า หลักการพัฒนาปัญญา 4 ข้อ มีดังนี้

1. การคบหาสัตบุรุษ หรือการคบคนดี เสวนาคณดี เรียกเป็นศัพท์ทางพระว่าสัมปยุตสังเสวะ สัมปยุตสังเสวะ ก็สัมปบุรุษ และสังเสวะ ก็การเสวนา การคบหา
2. การฟังคำแนะนำสั่งสอนของสัตบุรุษนั้น หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ฟังธรรม ทางพระ เรียกว่า สัทธัมมัสสวนะ

3. การพิจารณาไตร่ตรองโดยแยกกายหรือรู้จักคิดให้ถูกวิธี เรียกว่า โยนิโสมนสิการ
 4. การนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมาย เรียกเป็นศัพท์ว่า ชัมมานุชัมมปฏิบัติ
 สถานศึกษาจัดสภาพและส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัชรธรรม 4 ประการในทุก ๆ
 ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมแบบบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียน
 พัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ คู่ พังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหา ปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริม
 ให้เกิดลักษณะของปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ มีดังนี้

1. สัมปปริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ครู
 อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและ
 ถูกวิธี
4. ชัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และ
 ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

สำหรับปัญญาวัชรธรรม 4 ประการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้
 อย่าง ชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ
 มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

ด้านกายภาพสถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้
 ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเดินเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึก
 ถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนาเหมาะสมหรือ
 มากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้จิตรกรรมชาติ ชวนให้มี
 ใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่าง ๆ มีให้อีกทีถ้า
 เปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิประเทืองปัญญา เป็นต้น

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตสถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์
 หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เน้นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และ
 ปัญญา โดยเน้นการมีวิถี ชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ คู่ พังเป็น ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อ
 เป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่าง เช่น กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ
 ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวันอาจเป็นบทกลอน
 หรือเพลง เช่นเดียวกับ กิจกรรมแผ่นเมตตา กิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เป็นประจำหรือก่อน
 เรียนกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวันกิจกรรมอาสาพิเศษปฏิบัติวินัยหรือ

ศิลปกิจกรรม ประเมินผลการปฏิบัติธรรม กิจกรรมสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ กิจกรรม บันทึกลงและยกย่องการปฏิบัติธรรม

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขาหรือส่งเสริมการ มีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็น ตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลดละเลิกอบายมุข การเสียสละ

ด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 2 ด้าน คือ

ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธ ธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนตาม หลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึง

ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งสร้างเสริมปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการร่วมกัน ทั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนในลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ที่จะทำให้การจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปด้วยสะดวก และศรัทธาและนันทะ
2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบที่จะเป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาวิถีธรรม
3. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
4. ขั้นดูแลสนับสนุน ใกล้เคียง ที่จะช่วยให้การดำเนิน ทุกส่วนเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยทำที่ความเป็นกัลยาณมิตร
5. ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปปัญญาธรรม
6. ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินการ ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงาน สู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อไป เช่น ในรอบต่อไปหรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น

สรุป เมื่อปฏิบัติตามหลักคุณธรรม 4 ประการ ที่กล่าวมา เริ่มแต่การคบหาคนดีมีความรู้ ฟังคำแนะนำสั่งสอน นำมาพิจารณาไตร่ตรอง เลือกเฟ้นใช้ปฏิบัติให้ถูกหลัก ถูกความมุ่งหมาย ก็จะบรรลุประโยชน์สุข เป็นประโยชน์สุขต่อตนเองเป็นเบื้องต้น และดำเนินไปใช้ในกิจการของส่วนรวม ก็จะเกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมนั้นยิ่งขึ้นไป และก็ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมที่ตนปฏิบัติไปด้วย เพราะเมื่อนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องแล้ว ก็จะเกิดความรู้ความเข้าใจเห็นชัดเจนขึ้นว่า ธรรมข้อนี้ปฏิบัติอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างนี้ ๆ ปัญญา ก็จะเห็นชัด ผลปฏิบัติรู้ประจักษ์ทางที่ถูกหรือผิดพลาด แล้วก็เจริญเพิ่มพูนขึ้นไปโดยลำดับ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น การใช้หลักคุณธรรม 4 ประการ ผู้วิจัยศึกษายาทบาทของครู ในการส่งเสริม หรือดูแลให้เกิดสุขภาวะทางปัญญา ที่เรียกว่า “ปัญญาคุณธรรม” ในกระบวนการพัฒนานักเรียนด้วยหลักคุณธรรม 4 ของครู โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาปัญญา ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตสภาวะกายภาพ สถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตตามหลักคุณธรรม ซึ่งเป็นเครื่องเจริญ 4 อย่าง

โดยเริ่มตั้งแต่ สัปบุรุษสังเสวะ ตามบาลีเป็น สัปบุรุษ จะเขียนอย่างลูกครึ่งเป็น สัปบุรุษ หรือ สัปบุรุษ ก็ได้ เรียกว่า สัตบุรุษ หมายถึงคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม หรือบัณฑิต ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น ก็เรียกเขาทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร แต่บุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิไม่จำเป็นต้องรอให้สัตบุรุษหรือบัณฑิตมาหาตน ตรงข้าม เขาย่อมกระตือรือร้นที่จะไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำชี้แจงสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ตลอดจนศึกษาแบบอย่างแนวทางจากบัณฑิตหรือสัตบุรุษนั่นเอง การกระทำของเขาย่างนี้เรียกว่า การเสวนา หรือคบหาคนดี แต่ไม่ว่าสัตบุรุษจะมาทำหน้าที่ให้ หรือบุคคลนั้นจะไปคบหาสัตบุรุษเองก็ตาม ในเมื่อมีการยอมรับหรืออิทธิพลต่อกันเกิดขึ้นแล้ว ก็เรียกว่าเขามีกัลยาณมิตร และและเรียกภาวะนี้ว่า กัลยาณมิตรตา แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในคัมภีร์วิสุทธิมัตต์ ท่านยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า (วิสุทธิมัตต์, 1/123-125)

ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตรควรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ

อุปกรณ์ อุบายต่าง ๆ ในการสอน และจัดดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้การศึกษาจะพึงจัดทำเพื่อให้การศึกษามีผลดี และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดั่งงาม เป็นประโยชน์เท่าที่เป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญาอันได้

คุณสมบัติของกัลยาณมิตร หรือคนดี หรือคนมีธรรมของสัตบุรุษ เรียกว่าสัปปริสธรรม 7 ประการ ดังนี้

1. ชัมมัญญตา รู้จักหลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์แบบแผนหน้าที่ ซึ่งจะเป็เหตุให้กระทำกรได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย เช่น ศึกษารู้ว่า หลักธรรมที่ตนจะต้องศึกษาและปฏิบัติคืออะไร มีอะไรบ้าง
2. อัถถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของ หลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะกระทำ เช่น ศึกษารู้ว่าธรรมที่ตน ศึกษาและปฏิบัตินั้นๆ มีความหมายและความมุ่งหมายอย่างไร ตลอดจนรู้จักประโยชน์ที่เป็น จุดหมายหรือสาระของชีวิต
3. อัถตัญญตา รู้จักตน คือรู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และ คุณธรรม เป็นต้น ของตนตามเป็นจริง เพื่อประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสมและให้เกิดผลดี เช่น ศึกษารู้ ว่าตนมีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาและปฏิภาณแค่ไหน
4. มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือรู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค อาหารในการใช้จ่ายทรัพย์ ศึกษารู้จักประมาณในการรับปัจจัย 4 เป็นต้น
5. กาลัญญตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลา พักผ่อน เป็นต้น
6. ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน คือรู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรระวังปฏิบัติอื่น ๆ ต่อชุมชนนั้น ๆ
7. ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอหยาสัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้น โดยถูกต้อง เช่น ควรจะคบหรือไม่ จะเกี่ยวข้องกับ ของ จะคำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น

คนดี มีปัญญา ที่เรียกว่าบัณฑิต หรือสัตบุรุษนี้ เมื่อใครไปเสวนาคบหา หรือเมื่อเข้าเองทำ หน้าที่เผยแพร่ความรู้ หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้อง หรือให้มี ศรัทธาที่จะถือตามอย่างตนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือการกระจาย ความรู้ความเข้าใจนั้นออกไปทางหนึ่งทางใดก็ตาม ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ และประพฤติปฏิบัติชอบขึ้น ก็เรียกว่าเป็นกัลยาณมิตร

ส่วนกัลยาณมิตรในแง่ทำหน้าที่ต่อผู้อื่น สมควรมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะสำหรับการทำหน้าที่นั้นอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐาน ที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้

1. ปิโย-นารัก เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

2. ครู-นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. กวานิโย- นำเจริญใจ คือมีความรู้จริง ทรงมีภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่นายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอยอ้าง และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

4. วัตตา- รู้จักพูดให้ ได้ผล คือพูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วณกขโม -ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

6. คัมภีรัญญุ กะถัง กัตตา แดลงเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

7. โน จักฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำไปในอฐาน คือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

พึงสังเกตไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า พระพุทธศาสนา ถือว่า ความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรม (บุ.ธ. 25/30, ม.อ. 14/101) องค์คุณทั้ง 7 นี้ เป็นคุณลักษณะที่ผู้สอนหรือครูผู้มีความกรุณาโดยทั่วไปจะมีได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น

คุณค่าหรือประโยชน์ที่สำคัญด้านหนึ่งของความมีกัลยาณมิตร ก็คือ การมีตัวอย่างที่ช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า สิ่งที่กำลังปฏิบัติและมุ่งหมายนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้จริง บรรลุได้จริง และถ้าทำได้สำเร็จแล้วจะได้รับผลดีจริง ๆ อีกประการหนึ่ง กัลยาณมิตรมีความรู้ความเข้าใจมีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัตินั้นดีกว่า จึงสามารถช่วยชี้แนะบอกแนวหรือวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้น หรือมีทางลัดมากขึ้น กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุการปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกหรือประโยชน์ที่กล่าวมานี้ได้เต็มที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติศรัทธา มีกำลังใจแรงกล้า จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ควรจะเพ่งหวังกัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติสมบูรณ์

การฟังพระสัทธรรม เอาใจใส่เล่าเรียน ฟัง อ่าน หาความรู้ให้ได้ประโยชน์ที่แท้จริง นักศึกษาเมื่อมีโอกาสได้คบหาหรือมีครูอาจารย์ที่ดี หรือมีแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ดีเพียงใด หากไม่เอาใจใส่ ไม่เอาธุระในการศึกษาเล่าเรียน จดจำ ฟัง อ่านด้วยความมุ่งมั่นตั้งอกตั้งใจแล้ว ก็ไม่อาจได้รับประโยชน์จากการคบหาคนดีเหล่านั้น ได้เลย เหมือนทัพพีที่ไม่รู้จักรสแกง โดยเฉพาะชีวิต นักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี้นี้เป็นชีวิตที่เป็นที่พึ่งของสังคม เป็นผู้ดูแลสุขภาพชีวิตของผู้คนในสังคม หากนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี้นี้ขาดการเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนก็อาจจะหน้าที่หลัก คือการดูแลสุขภาพชีวิตของประชาชนไม่สมบูรณ์ บกพร่อง หรือทำได้ไม่เต็มที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการตั้งใจฟังพระสัทธรรม

การคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา โดยแยกคาย การทำใจ โดยแยกคายนี้นี้มีความหมาย ดังนี้

1. อุบายมนสิการแปลว่า คิด หรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะเข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้ากับแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและ สามีญ์ลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิด ได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับ ได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็น

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. อุปปาทกมนสิการ (ส.อ.2/27) แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึง ประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้ความโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง

ที่กล่าวมาทั้ง 4 ข้อ เป็นเพียงการแสดงลักษณะด้านต่าง ๆ ของความคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งๆ อาจมีลักษณะครบทั้ง 4 ข้อ หรือเกือบครบทั้งหมดนั้น หากจะเขียนลักษณะทั้ง 4 ข้อนั้นสั้นๆ คงได้ความว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล

การนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ หรือโยนิโสมนสิการที่เป็นภาคปฏิบัติการ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือเรียกสั้น ๆ ว่าวิธีโยนิโสมนสิการนี้ แม้ว่าจะมีหลายอย่างหลายวิธี แต่เมื่อว่าโดยหลักการ ก็มี 2 แบบ คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือกำจัดอวิชาโดยตรง และ โยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัดหรือบรรเทาตัดหน้า โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัด อวิชาโดยตรงนั้น ตามปกติ เป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่ง

เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้น ๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือการพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไปเพราะเป็นเพียงขั้นขจัดกิเลส แต่โยนิโสมนสิการหลายวิธีใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองอย่าง คือกำจัดอวิชา และบรรเทาตัณหาไปพร้อม ๆ กัน

โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีตามความหมายที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเทียบในกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับเหนือศรัทธา เพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองอย่างเป็นอิสระ ส่วนในระบบการศึกษาอบรม โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิดเพี้ยน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ และนำไปสู่จุดมุ่งหมายของพุทธธรรมอย่างแท้จริง

ดังนั้นบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถสร้างสุขภาวะทางปัญญาให้แก่ นักเรียนโดยเลือกคบหาบัณฑิต คนดีมีปัญญา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เช่น เลือกการศึกษาอบรมดี มีครู อาจารย์ดี มีชุมชนดี เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการเลือกเสพข้อมูลข่าวสารความรู้ประเทืองปัญญาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วาสาร โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ด้วยหวังว่าบัณฑิตจะช่วยแนะนำพร่ำสอนตนเอง หรือเพื่อแผ่ความดีงามมาสู่ตนด้วย หรือข่าวสารความรู้อาจเป็นประโยชน์แก่ตนเอง

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2559) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดของทุกอารยธรรมก็คือการเข้าถึงความดี ความจริง และความงาม หรือคุณงามความดีนั่นเอง

คุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณ หรือสภาพคุณงามความดี เริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ คนที่มีคุณธรรม เมื่อคิดแล้วย่อมแสดงพฤติกรรมคือคำพูดและการกระทำที่ปรากฏ ออกมาแล้วสังคมตัดสินว่าดี - จริง - และงาม คนที่ไม่มีคุณธรรม เมื่อคิดชั่วแล้วย่อมแสดงพฤติกรรมคือคำพูดและการกระทำที่ปรากฏ ออกมาแล้วสังคมตัดสินว่าเลว - เท็จ - อัปถกษณ์

ส่วน จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือศีลธรรมนั่นเอง หมายถึง คำพูดและการกระทำ ทุกอารยธรรมย่อมมีระบบอ้างอิงเชิงคุณธรรมและจริยธรรม

ในสมัยก่อนเด็กชายเรียนรู้อวิชาต่าง ๆ จากวัดเป็นหลัก โดยมพระสงฆ์ เป็นครูบาอาจารย์ ท่านจึงสั่งสอนลูกศิษย์ทั้งความรู้และความดีมีบ้างที่เรียนกับพ่อแม่ที่บ้าน โดยเฉพาะเด็กหญิง ซึ่งต้อง

เรียนงานด้านการบ้านการเรือน เรียนเรื่องมารยาทขนบธรรมเนียม และประเพณีอันดีงามของไทย ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝรั่งโดยเฉพาะฝรั่งมิชชันนารีและฝรั่ง พ่อค้าได้นำวิทยาการสมัยใหม่ 2 ด้านมาสู่ประเทศไทย คือการศึกษาสมัยใหม่และการแพทย์สมัยใหม่ ประกอบกับแรงกดดันจากลัทธิล่าอาณานิคมรอบประเทศไทย รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงประกาศพระราชโองบาย ปฏิรูปประเทศไทย เข้า สู่ “ยุคสมัยใหม่” ถ้ากล่าวเฉพาะการพัฒนาคุณภาพคนไทยที่สำคัญได้แก่ การเลิกทาส (ด้วยสันติวิธี) และการศึกษาสมัยใหม่ พ.ศ.2435 ทรงปฏิรูประบบการปกครองประเทศจากระบบจตุสดมภ์ (ซึ่งใช้มาตั้งแต่ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) มาเป็นระบบกระทรวง - ทบวง - กรม มีการจัดตั้งกระทรวงธรรมการเพื่อเปิดโอกาสให้ลูกหลานไทยและคนไทยใดเรียนวิชา ทั้งในพระนครและตามมณฑลทั่วประเทศอย่างกว้างขวางที่สุดและได้ผลที่สุด

ทรงประกาศพระราชดำริที่สำคัญยิ่งเรื่องการศึกษาเรียนรู้คุณธรรม โดยปรากฏในพระราชหัตถเลขเมื่อพ.ศ.2444 ไว้ว่า “ให้มีความวิตกไปว่า เด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนาจนเลยกลายเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไม่ใคร่คล่อง ถ้าโกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงคล่องขึ้น และโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักษรวิธีไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้เป็นคนดีแลคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีสำหรับ จะเรียนความดี-ความชั่วได้คล่องขึ้น” หากผู้ใหญ่ในบ้านเมือง โดยเฉพาะในวงการศึกษไทยจะได้น้อมนำเอาพระราชดำรินี้ ไปกำหนดเป็นนโยบายและทิศทางการจัดการศึกษา กล่าวคือ “ความรู้ กับคุณธรรมต้องเป็นเรื่องเดียวกัน” ก็จะทำให้สถานศึกษาผลิต “คนดี” มากกว่าผลิต “คนชั่ว” ออกสู่สังคม ขอยกพระบรมราโชวาทของรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กไทย ที่ได้พระราชทานเพื่อลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็กประจำปี 2530 ความว่า “เด็ก ๆ นอกจากจะต้องเรียนความรู้แล้วต้องหัดทำงานและทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะช่วยให้มีความสามารถ มีความขยันอดทนพึ่งตนเองได้ และการทำดีนั้นจะช่วยให้มีความสุขความเจริญทั้งป้องกันตนไว้ไม่ให้ตกต่ำ” เมื่อศึกษาจากพระบรมราโชวาทแล้วพอจะสรุปเป็นบทเรียนได้ว่า

- (1) เด็กไทยต้องเรียนรู้จากพ่อแม่ จากครูบาอาจารย์ และจากสังคม 3 ประการด้วย กันคือ ก. เรียนความรู้ ข. เรียนหัดทำงาน ค. เรียนทำความดี
- (2) เรื่อง “เรียนความรู้” มีประโยชน์ดังที่ทราบซัดกันดีอยู่แล้ว
- (3) ส่วนการที่ให้เด็กไทยเรียนหัดทำงานนั้นจะเกิดผลดีแก่เด็กอย่างน้อย 3 ประการ คือ ทำให้เด็กมีความสามารถทำงานได้ ฝึกให้เด็กมีความขยันอดทน และ ทำให้เด็กพึ่งตนเองได้

(4) ส่วนการเรียนรู้ทำความเข้าใจนั้น จะช่วยให้เด็กไทยได้ประโยชน์อย่างน้อย 2 ประการ คือ ช่วยให้เด็กพบกับความสุขและความเจริญ และป้องกันมิให้เด็กไทยต้องตกต่ำไปในทางไม่ดี กล่าวในบริบทของครอบครัว หากพ่อแม่จักได้น้อมนำเอาพระบรมราโชวาทเป็นหลัก สำหรับสั่งสอนลูก ๆ ก็เชื่อแน่ว่าเขาจะเติบโตไปเป็นคนดี มีความมั่นคงในชีวิตและพึ่งตนเองได้ ในบริบทของระบบการศึกษา หากผู้บริหารและครูบาอาจารย์ได้นำเอาพระบรมราโชวาทนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายการศึกษาที่สำคัญ และจัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตรให้ แก่ลูกศิษย์ ก็เชื่อแน่ว่าท่านจะได้บัณฑิตที่พึงประสงค์สำหรับบ้านเมือง

3.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวพุทธ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2543) ได้สรุปจากทฤษฎีของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ และมีความถูกต้อง จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ตั้งอยู่ในแนวทางแห่งความดี ความถูกต้อง

พระธรรมปิฎก (2546) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศิลธรรม กฎศีลธรรม และกล่าวถึงเรื่องโรงเรียนแนวพุทธ ที่มองเห็นว่า คนไทยที่เป็นชาวพุทธ เช่น นักเรียน ที่ชื่อว่าชาวพุทธ แต่ไม่รู้เรื่องพระพุทธรศาสนาและประพฤติปฏิบัติตนไม่สมกับการเป็นชาวพุทธ ทำอย่างไรจะให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องพระพุทธรศาสนา และประพฤติตนเป็นชาวพุทธที่ดี หรือสมกับ ความเป็นชาวพุทธได้ โรงเรียนแนวพุทธเป็นเรื่องของการจัดการศึกษาแนวพุทธ ซึ่งหมายถึงตัวแนวคิดหรือหลักการในการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์กับการมองชีวิตมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมด เป็นการพูดถึงตัวหลักการ เหมือนกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) หรือเปสตาลอสซี (Pestalozzi) หรือรูสโซ (Rousseau) การจัดการศึกษาแนวใดถูกต้องตามความ เป็นจริง โดยเอาความจริงเป็นที่ตั้ง การจัดการศึกษาตามหลักของ พระพุทธรศาสนาเรียกว่าแนวพุทธ คือ แนวของคนที่มีปัญญา รู้ความจริง พระพุทธรเจ้าก็ตรัสแล้วว่า พระพุทธรเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ ความจริงมีอยู่ตามธรรมชาติ พระพุทธรเจ้าทรงคนพบความจริงแล้วนำมาเปิดเผยแสดง การจัดการ ศึกษาที่เรียกว่าแนวพุทธ คือ การจัดตรงตามความเป็นจริงของธรรมชาติเท่านั้นเอง คือทาง พระพุทธรศาสนาถือว่า พระพุทธรเจ้าไม่ได้มาทรงบัญญัติอะไรขึ้นเอง ไม่ได้มาสั่งการอะไรแต่พระองค์ทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติแล้วสอนตามนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องของพระพุทธรศาสนา จึงเป็นเรื่องธรรมชาติของธรรมชาติ หลักที่พระพุทธรศาสนาสอนไว้ ซึ่งเป็นหลักปลีกย่อยต่าง ๆ ที่ เรียกว่า หลักธรรมทั้งหลาย มีมากมาย การที่จะใช้ให้ได้ผลจริงต้องจับหลักใหญ่ให้ได้ ธรรมซึ่งเป็น หลักทั่วไป ที่ได้นำมาคือ ลึกษา 3 ภาวนา 4 เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ การศึกษา แต่ที่จริง เกี่ยวข้องกับ พุทธรศาสนาทั้งหมด เพราะการพูดถึงเรื่องของพุทธรศาสนาเป็นการที่ จะนำเอาไตรลึกษาเข้ามาสู่ชีวิต

ของคนในความหมายของพระพุทธศาสนา ไตรสิกขาเป็นเรื่องของชีวิต การที่จะทำให้ชีวิตอยู่ดีมีความสุข คนเมื่อเกิดมาต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี เริ่มตั้งแต่เป็นอยู่ให้รอด คือ ให้มีชีวิตรอด แต่แค่รอดคงไม่พอ ต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี จะเป็นอยู่ให้ดีได้ ต้องศึกษาตรงกับที่ใช้ ปัจจุบัน คือ เรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา คือการที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตของตัวเอง ให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี การศึกษา คือการที่จะทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างดี ต้อง พยายามอยู่ตลอดเวลา ถ้าชีวิตใดไม่พยายามที่จะปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องหรือให้ได้ผล ชีวิต นั้นจะเป็นอยู่ดีไม่ได้ เมื่อไม่พยายามเป็นอยู่ให้ดี จึงไม่มีการศึกษา พระพุทธเจ้าเรียกคนอย่างนี้ว่า “คนพาล” คำว่า “พาล” แปลว่า อ่อนปัญญา หรือเขลา เป็นอยู่สักแต่ว่ามีลมหายใจ หรือมีชีวิตอยู่สัก แต่ว่าลมหายใจ ถ้าคนจะมีชีวิตที่ดีต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี คือต้องศึกษา การศึกษาเป็นเรื่องตลอด ชีวิต และตลอดเวลา ไม่ใช่ว่ามีต่อเมื่อเข้าโรงเรียน เมื่อเราพยายามเป็นอยู่หรือทำชีวิตให้ดี เราก็ต้อง ปฏิบัติต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ได้ผลดีที่สุด ใครที่สามารถปฏิบัติต่อประสบการณ์ หรือปฏิบัติต่อ สิ่งที่เกี่ยวข้องได้ผลดีที่สุด ก็เจริญพัฒนาเรียกว่า “มีการศึกษาที่ดี” นี้เป็นเรื่องที่แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างชีวิตกับการศึกษา การศึกษากับการมีชีวิตที่ดีเป็นเรื่องเดียวกัน และการศึกษาเป็นกิจกรรม ของชีวิต ฉะนั้นเมื่อพูดด้วยภาษาของพระพุทธศาสนา การศึกษาจึงเข้ามาอยู่ในชีวิตของคน เหมือนกับว่าไตรสิกขา ฝึกคนหรือเอามาจัดเข้าในชีวิตของคน ให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่มีองค์ประกอบ 8 ประการ ที่เรียกว่า “มรรคมืองค์แปด”

สุทธีวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี (2541) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคม ในการกำหนดความสุขของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้ เฝือพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสุข ในขณะที่เดียวกันหากคนใน สังคมใดมีความบกพร่องทางจิต ขาดคุณธรรม จริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจย่อมหาความสุขได้ยาก พระพุทธศาสนามีธรรมะอยู่มากมายหลายชั้น อันพอเหมาะ พอดีกับอัธยาศัยจิตใจของบุคคลประเภทต่าง ๆ สำหรับเลือกมาแนะนำสั่งสอนขัดเกลาความ ประพฤติปฏิบัติของบุคคล ให้ดีขึ้นเจริญขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยหลักใหญ่แล้ว คือ สอนให้เป็นคนดี ให้ประพฤติ ประโยชน์ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้ลำบากเสียหาย สอนให้ รู้จักตนเอง รู้จักฐานะของตน พร้อมรู้จักหน้าที่ต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะนั้น ๆ ซึ่งถ้าปฏิบัติ ถูกต้องครบถ้วนย่อมจะนำความสุข ความเจริญสวัสดิมาให้ได้ทั่วถึงกัน จะเห็นได้ว่าถ้าคนในสังคม ได้ศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ คุณธรรม จริยธรรม นำไปประพฤติปฏิบัติตลอดไป คนในสังคมนั้น มีความสุขร่วมเย็น มีความเจริญ

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2544) กล่าวว่า พระธรรม คือหลักธรรมคำสอน ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และนำมาสอนผู้คนทั้งหลายให้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติจะได้เป็นคนดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันจะทำให้ตนเองและสังคมสงบสุข เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ทศมาสธรรม อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และกฎแห่งกรรม พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีจำนวนมากได้มีการรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก สามารถสรุปเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ 3 ประการ 1. การไม่ทำความชั่ว 2. การกระทำความดี 3. การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังได้ยกตัวอย่างหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี เช่น ไตรสิกขา คือหลักธรรม 3 ประการที่บุคคลพึงศึกษา และปฏิบัติเพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ และ สติปัญญาของตนเองให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะเรียนรู้และปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่าง ถูกต้องตามความเป็นจริง หลักธรรมทั้ง 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีล คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้พอดี ทำดี กิเลส และประพฤติกิริยอยู่เสมอสามารถ พัฒนาให้ทำความดีได้โดยง่าย สมาธิ คือ การควบคุมจิตใจของตนเองให้สงบไม่ฟุ้งซ่าน ตั้งใจแน่วแน่มั่นคงกับสิ่งที่ ตนปฏิบัติ ปัญญา คือ การรู้แจ้งถึงสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งของต่าง ๆ ปัญญาเกิด จากการฝึกใช้ความคิดพิจารณา ไตรตรองด้วยจิตที่สุจริตผสมผสานกับความรู้นั้น

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2546) ได้เสนอหลักการสอนและรูปแบบความรู้ คู่คุณธรรมไว้ว่าการสอนความรู้คู่คุณธรรมทำได้ทั้ง 3 องค์ประกอบของหลักธรรม คือ

1. การให้ความรู้ทางคุณธรรม คือการให้ความหมายและรู้จักคุณธรรมด้านต่าง ๆ ให้รู้ความสำคัญของคุณธรรม สาระของคุณธรรม ประโยชน์ของการมีคุณธรรม วิธีการพัฒนา คุณธรรมถือเป็นการสอนเชิง “พุทธพิสัย”

2. การปลูกฝังค่านิยม หมายถึง การให้ผู้เรียนได้รับรู้คุณค่าของคุณธรรม สามารถ กระจำค่านิยมของตนเองได้ เป็นการรับรู้ในระดับที่ลึกซึ้งกว่า การรับรู้สาระถือเป็นการสอนเชิง “จิตพิสัย” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานของความคิดที่ดิงงามในจิตใจ ที่นักการศึกษาเชื่อว่า จะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ถูกต้องและเหมาะสม

3. การปฏิบัติคุณธรรม การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจะทำให้สร้างนิสัยที่ดิงงามจึงจำเป็นต้องให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นความนึกคิด เพื่อทบทวนว่าได้ทำพฤติกรรมใด สอดคล้องกับความรู้ที่ได้รับจากสถาบัน จากการศึกษาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอทำให้มีความสุขและเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นการสอนเชิง “ทักษะพิสัย” ที่ทำให้ผู้เรียนฝังรากลึกแห่งความดิงงาม รูปแบบการสอนความรู้คู่คุณธรรม แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

3.1 การสอนแบบบูรณาการ คือ การผสานคุณธรรมเข้าไปในวิชาที่สอน ผู้สอนอาจกำหนดคุณธรรมให้เชื่อมโยงกับรายวิชาที่สอนได้

3.2 การกำหนดกิจกรรมพิเศษ หมายถึง การกำหนดการปฏิบัติทางคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เช่น กำหนดให้เข้าอบรมพัฒนาจิตอย่างน้อย 7 วัน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนการทำความดี การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อเป็นแนวในการดำรงชีวิตที่ดีในอนาคต

3.3 การพัฒนาร่วมกับกิจกรรมนักเรียน คือกำหนดกิจกรรมพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม เช่น ให้มีงานแสดงสินค้าขายของ ฝึกความซื่อสัตย์ แสดงน้ำใจในการจัดร้าน ซึ่งจะได้อีกคุณธรรมหลาย ๆ ด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ ความสามัคคี และความอดทน เป็นต้น

4. การเรียน โดยอิสระผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม ตามความชอบ เช่น การไปสนทนาธรรมกับพระที่มีจริยวัตรเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป การฝึกอบรมปฏิบัติธรรม การพัฒนาการมีน้ำใจโดยอ่านหนังสือให้คนตาบอดฟัง กล่าวโดยสรุป การพัฒนาองค์ความรู้ในพุทธศาสนาเป็นทางแห่งการศึกษาเรียนรู้ และ พัฒนาชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่เป็นระบบ มีความชัดเจน มีรายละเอียดทั้งเชิงหลักการ ใหญ่และรายละเอียดเชิงรูปแบบ และมีวิธีการมากมายที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ในปัจจุบัน

ประภาศรี สีหอำไพ (2550) ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า การพัฒนาจริยธรรมในการจัดการศึกษาด้าน จริยศึกษา ผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1) การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่า ความดีที่คนขึ้นชอบยกย่อง ผลิตผลของความดีนำความสุขมาให้

2) ยึดหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะความดีความชั่ว กำหนดเป็นคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

3) ความเข้าใจคุณธรรมซึบซาบอยู่ในใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

4) ความสัมพันธ์ต่อเนื่องของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

5) การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ด้วยแนวทางของตนเอง

6) การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

จากความหมายของคุณธรรม จริยธรรม ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า วิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้องคำนึงถึงทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นการส่งเสริมสนับสนุน การจัดกิจกรรมด้านจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้ผู้เรียน ได้บูรณาการเข้ากับชีวิตจริง

ก่อนที่จะส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมการทำงานให้กับผู้ใด ข้อตกลงเบื้องต้นคือ ความเข้าใจที่ตรงกันและการยอมรับในแนวคิด ทฤษฎี หลักและวิธีการพัฒนาที่เป็นสากลและมีหลักฐานว่าใช้ได้ผลจริงว่า “จริยธรรม” เป็นระบบของการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่ง วิชาการสาขาจิตวิทยา สาขาจริยศาสตร์ ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมมนุษย์ นักจิตวิทยา ที่สำคัญหลายท่านได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเหตุผล หรือกระบวนการของพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะพฤติกรรมจริยธรรม สรุปเฉพาะทฤษฎีทาง จิตวิทยาและด้าน จริยธรรม โดยจะได้เน้นทฤษฎีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้ เป็นหลักในการพัฒนาจริยธรรม กิจกรรมในการเสริมสร้างพฤติกรรมตามมาตรฐานทางจริยธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุทั้งภายในและภายนอก

สาเหตุภายใน คือ ลักษณะทางจิตใจต่าง ๆ เช่น การไม่เห็นแก่ตัวแต่เห็นแก่ส่วนรวม การมุ่งอนาคตและความสามารถควบคุมตนเอง ความเชื่อว่าการทำความดีจะนำไปสู่ผลดี และการทำชั่วจะต้องโดนลงโทษ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตใจทางด้านอื่น ๆ คือ ความพอใจและเห็นด้วยกับ ความดีต่าง ๆ และเห็นความสำคัญของความดีเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพกฎระเบียบและ กฎหมาย ความสามัคคี เป็นต้น ลักษณะทางจิตใจเหล่านี้ที่สำคัญมีอะไรบ้างได้มีการกำหนดโดยการวิจัย เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรม

ส่วนสาเหตุภายนอกตัวบุคคล การที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่ นำปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุสำคัญคือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ ในขณะที่บุคคลประสบอยู่ นอกจากนี้ระเบียบข้อบังคับในหน่วยงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีหรือขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน ตลอดจนบรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมขององค์กร จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานและสุขภาพจิต ตลอดจนความสุข ความพอใจในการทำงาน ในสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำนายไม่ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น และจะก่อให้เกิดผลดี หรือผลเสียต่อบุคคล ดังนั้น สาเหตุภายนอกที่ส่งผลต่อจิตใจ และพฤติกรรมของบุคคล

บุคคลแต่ละคนจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของจิตใจของตน และสภาพแวดล้อมภายนอกไปพร้อมกัน ในการที่เขาจะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ท่านอาจจะสงสัยว่าจิตใจหรือสภาพภายนอก จะมีอิทธิพลต่อบุคคลมากกว่ากัน ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดีและละเว้นการทำชั่วก็ตอบได้ว่า ใครจะ อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมมากน้อยหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพทางจิตใจของเขา คนที่ จิตใจยังไม่พัฒนาไปสู่ขั้นสูง เช่น เด็ก หรือคนที่จิตใจต่ำ แม้จะเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม จะเป็นผู้ที่อยู่ ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่จิตใจต่ำนั้น

จะทำความดีละเว้นชั่ว ในสถานการณ์ที่มีคนออกคำสั่ง คอยสอดส่อง และควบคุมบังคับเท่านั้น เขาจะทำความดีเพราะต้องการรางวัลหรืองดเว้นการทำสิ่งที่ไม่ดี เพราะกลัวโดนลงโทษ กลัวคนอื่นเห็น กลัวโดนจับได้เท่านั้น คนประเภทนี้ต้องควบคุมบังคับอย่างใกล้ชิดจึงจะได้ผลงานดี

ส่วนผู้ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมน้อย จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดขึ้นอยู่กับ การพิจารณาโดยตนเองอย่างรอบคอบ โดยไม่เห็นแก่ตัว แต่ทำตามกฎระเบียบ ทำงานเพื่องานอย่างเต็ม ความสามารถ ด้วยใจรัก และทำเพื่อหน่วยงานและส่วนรวมเป็นสำคัญ ผู้ที่มีจิตใจแกร่ง ไม่พ่ายแพ้ต่อสภาพ ที่ชั่วร้ายให้ทำชั่ว มีระเบียบวินัย ควบคุมบังคับตนเองได้ ทำความดีเสมอ แม้จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น ก็ตาม คนประเภทที่จัดเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงซึ่งมีอยู่น้อยในแต่ละสังคม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2554) ได้กล่าวว่านโยบายของประเทศในทศวรรษที่ผ่านมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ให้เป็นคนดี ที่เก่งและมีสุข โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงเน้นแนวทาง พัฒนาตามหลักแนวความคิดการพึ่งตนเอง โดยใช้หลักพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ การพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ ใช้ความรู้ คุณธรรม และความเพียร ในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ซึ่งทั่วโลกให้การยอมรับและเป็นหลักที่ได้ผ่านการพิจารณาด้านวิชาการว่าได้ผลจริงและยั่งยืน ประการสำคัญสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย รวมทั้งได้ผลดีกว่าการพัฒนาโดยเลียนแบบตะวันตกซึ่งพบว่า ประสบความสำเร็จและทำให้ สูญเสียงบประมาณ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดแนวทางพัฒนาระบบราชการ และข้าราชการให้ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติราชการ โดยปรับทัศนคติข้าราชการให้เห็น ให้ความสำคัญ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข วัฒนธรรม สันติวิธี และธรรมาภิบาล เน้นประเด็นการส่งเสริมให้ข้าราชการยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม แยกเรื่องส่วนตัวออกจากส่วนรวม ทำงานแบบมืออาชีพ มีจิตสำนึกสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะ พร้อมรับผิดชอบต่อส่วนรวม และพร้อมรับการตรวจสอบ ก่อนที่จะส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมการทำงานให้กับใคร ข้อตกลงเบื้องต้นคือ ความเข้าใจที่ ตรงกันและการยอมรับในแนวคิด ทฤษฎี หลักและวิธีการพัฒนาที่เป็นสากลและมีหลักฐานว่าใช้ได้ผลจริง

สำหรับ จริยธรรม นั้นเป็นระบบของการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งวิชาการสาขา จิตวิทยา สาขาจริยศาสตร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมมนุษย์ นักจิตวิทยา ที่สำคัญหลายท่านได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเหตุผล หรือกระบวนการของพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะ พฤติกรรมจริยธรรม เฉพาะทฤษฎีทาง จิตวิทยาและด้าน จริยธรรม โดยจะได้เน้นทฤษฎีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้ เป็นหลักในการพัฒนาจริยธรรม

ข้าราชการ กิจกรรมในการเสริมสร้างพฤติกรรมตามมาตรฐานทางจริยธรรม ข้าราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุทั้งภายในและภายนอก สาเหตุภายใน คือ ลักษณะทางจิตใจต่าง ๆ เช่น การไม่เห็นแก่ตัวแต่เห็นแก่ส่วนรวม การมุ่งอนาคตและความสามารถควบคุมตนเอง ความเชื่อว่าทำความดีจะนำไปสู่ผลดี และการทำชั่วจะต้อง โคนลงโทษ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตใจทางด้านอื่น ๆ คือ ความพอใจและเห็นด้วยกับ ความดีต่าง ๆ และเห็นความสำคัญของความดีเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพกฎระเบียบและ กฎหมาย ความสามัคคี เป็นต้น ลักษณะทางจิตใจเหล่านี้ที่สำคัญมีอะไรบ้างได้มีการกำหนดโดยการวิจัย เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมของคนไทยซึ่งจะได้กล่าวต่อไป เมื่อกำหนดลักษณะทางจิตใจที่สำคัญ ต่อการเป็นคนมีจริยธรรมสูงแล้ว ยังได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาจิตใจต่อไปด้วย ส่วนสาเหตุภายนอกตัวบุคคล การที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่น่าปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุสำคัญคือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ในขณะนั้นที่บุคคลประสบอยู่ นอกจากนี้ระเบียบข้อบังคับในหน่วยงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีหรือขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน ตลอดจนบรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมขององค์กร จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานและสุขภาพจิต ตลอดจนความสุข ความพอใจในการทำงาน ในสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำนายไม่ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น และจะก่อให้เกิดผลดี หรือผลเสียต่อบุคคล ดังนั้น สาเหตุภายนอกที่ส่งผลต่อจิตใจ และพฤติกรรมของบุคคลในสภาพการทำงาน จึงมีทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และลักษณะทางสังคม บุคคลแต่ละคนจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของจิตใจของตน และสภาพแวดล้อมภายนอกไปพร้อมกัน ในการที่เขาจะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ ท่านอาจจะสงสัยว่าจิตใจหรือสภาพภายนอก จะมีอิทธิพลต่อบุคคลมากกว่ากัน ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดีและละเว้นการทำชั่วก็ตอบได้ว่าใครจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมมากน้อยหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพทางจิตใจของเขา คนที่จิตใจยังไม่พัฒนาไปสู่ขั้นสูง เช่น เด็ก หรือคนที่จิตใจต่ำ แม้จะเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม จะเป็นผู้ที่อยู่ ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่จิตใจต่ำนั้นจะทำความดีละเว้นชั่ว ในสถานการณ์ที่มีคนออกคำสั่ง คอยสอดส่อง และควบคุมบังคับเท่านั้น เขาจะทำความดีเพราะต้องการ รางวัลหรืองดเว้นการทำสิ่งที่ไม่ดี เพราะกลัวโดนลงโทษ กลัวคนอื่นเห็นกลัวโดนจับได้เท่านั้น คนประเภทนี้ หัวหน้าต้องควบคุมบังคับให้ทำงานอย่างใกล้ชิดจึงจะได้ผลงานดี

ส่วนผู้ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมน้อย จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดขึ้นอยู่กับ การพิจารณาโดยตนเองอย่างรอบคอบ โดยไม่เห็นแก่ตัว แต่ทำตามกฎระเบียบ ทำงานเพื่องานอย่างเต็ม ความสามารถ ด้วยใจรัก และทำเพื่อหน่วยงานและส่วนรวมเป็นสำคัญ ผู้ที่มีจิตแก่่ง ไม่พ่ายแพ้ต่อสภาพ ที่ช่วยให้อำนาจ มีระเบียบวินัย ควบคุมบังคับตนเองได้ ทำความดีเสมอ แม้จะไม่ได้ รับการสนับสนุนจากผู้อื่น ก็ตาม คนประเภทที่จัดเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงซึ่งมีอยู่น้อยในแต่ละสังคม จาก การประมวลแนวคิด ทฤษฎีด้านจริยธรรม จริยศาสตร์ และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการ ทำงานของบุคคล พบแนวคิด ทฤษฎีและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมมาตรฐาน คุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

คูกเคื่อน พันธุมนาวิน (2551) ได้สรุปแนวความคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา เกี่ยวกับค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม ไว้ดังนี้

สาขาปรัชญาและศาสนา ว่าทุกศาสนาต่างมีหลักธรรมคำสอนเพื่อให้คนเป็นคนดี เช่น ในศาสนาพุทธ มีหลักธรรมคำสั่งสอน 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยหลักธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปที่สำคัญคือ สีล 5 ธรรมะ 5 หรือสีล 10 เป็นต้น ศาสนาคริสต์ มีบัญญัติ 10 ประการ เป็นต้น หลักธรรมในศาสนาเป็นคำสั่งสอนที่ทำให้บุคคลตระหนักรู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งใดเป็นสิ่งที่ ไม่ดี ในสาขาการศึกษา นักวิชาการในสาขาการศึกษาหลายท่าน มีความสนใจในการศึกษา เกี่ยวกับ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Characters) ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู นักเรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียน เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในประเทศไทย มีการกระทำมานาน แล้ว เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ในอดีตได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอนุบาล 9 ด้าน ประถม 25 ด้าน และมัธยม 30 ด้าน เช่น จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีวินัย กตัญญูต่อเวทีย ประหยัด อุดม เป็นต้น ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปฏิบัติ จึงเป็น คุณธรรม รวมทั้งลักษณะเหล่านี้เป็น สิ่งที่สำคัญกว่าคุณลักษณะด้านอื่น ๆ ดังนั้น จึงเป็นค่านิยมด้วย ในตัว ในสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นักวิชาการในสาขานี้มีความสนใจศึกษาลักษณะที่ นำปรารถนาหรือมีคุณค่าของบุคคลหรือกลุ่ม และลักษณะนั้นที่ส่งผลต่อการเลือกวิถีและเป้าหมาย ในการกระทำ ลักษณะที่นักวิชาการสนใจศึกษามากเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ซึ่งเริ่ม ทำการศึกษา ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 (Spates, 1983) โดย Rokeach (1973) ได้ให้ความหมายของค่านิยม ว่าหมายถึง “ความเชื่อว่าสำคัญ” (Belief to be important) ในสาขาจิตวิทยา คำทั้งสามมีใช้อยู่ และมีความหมายแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ “การวัด” ในเนื้อหาและมิติที่แตกต่างกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่านิยม” (Value) ซึ่ง สรุปรวมได้ว่า หมายถึง สิ่งที่คุณคน เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามากกว่าสิ่งอื่น ๆ ในกาลเทศะหนึ่ง ๆ แตกต่างไป ตามกลุ่มบุคคลและ วัฒนธรรม เช่น การมีการศึกษาสูง ความกตัญญูต่อบิดามารดา และครูอาจารย์ในบาง สังคมและ

วัฒนธรรมเห็นว่า สองสิ่งนี้สำคัญมาก แต่บางสังคมเห็นว่าการศึกษาสูง ๆ ไม่สำคัญ ส่วนความกตัญญูเป็นสิ่งสำคัญในอันดับต่ำๆ เนื่องจากมีสิ่งอื่นสำคัญกว่าความกตัญญู เช่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และความเสียสละ เป็นต้น

คุณธรรม (Virtue) ได้มีนักวิชาการในสาขาสาขาปรัชญาและศาสนา ให้ความหมายโดยสรุปว่า เป็นสิ่งที่บุคคลเห็นว่าดีงามมาก มีประโยชน์มาก และเลวน้อย มีประโยชน์น้อย ในกาลเทศะหนึ่ง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความอดทน ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ การมีระเบียบวินัย เป็นต้น สิ่งที่เป็น คุณธรรมในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน การที่บุคคลในสังคมจะเห็นว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ ขึ้นกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของสังคม นักวิชาการจึงเห็นว่า การนำเอาคุณธรรมในสังคมหนึ่ง ไปยึดเยียดตัดสิน คุณธรรมอีกสังคมหนึ่ง ย่อมไม่เหมาะสม ซึ่งโดยส่วนมากแล้ว คุณธรรมมักมีความเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ลักษณะบางด้านอาจเป็นได้ทั้งคุณธรรมและค่านิยมในเวลาเดียวกัน เนื่องจากสังคมเห็นว่า ลักษณะด้านนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามและมีความสำคัญมากด้วย เช่น “รักสามัคคี” ในสมัยก่อน “รักสามัคคี” เป็นเพียงแค่คุณธรรมที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมตัวนี้ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงอาจกล่าวได้ว่า “รักสามัคคี” เป็นทั้งคุณธรรมและค่านิยม

คำว่า “จริยธรรม” (Morality) (Piaget, ๑๙๓๒; Kohlberg, 1976) เป็นระบบของ การทำความดีละเว้นความชั่ว มีทั้งปัจจัยนำเข้า ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงเหตุทั้งทางด้านจิตใจและ สถานการณ์ของ จริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม รวมทั้งมีปัจจัยส่งออก ซึ่งเป็นผลของการมีจริยธรรมหรือมี พฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งผลนี้อาจอยู่ในรูปแบบทั้งจิตลักษณะและพฤติกรรมของบุคคล ผู้กระทำ และผลต่อบุคคลอื่น ต่อกลุ่ม ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อโลก จริยธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อค่านิยมหรือ คุณธรรม ตั้งแต่ 2 ตัวขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการ เลือกที่จะปฏิบัติตามคุณธรรมหรือค่านิยมตัวใดตัวหนึ่ง เช่น ความกตัญญูต่อบุคคล ขัดแย้งกับ ความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น บุคคลที่ตัดสินใจเลือกคุณธรรมหรือค่านิยม ตัวที่มีประโยชน์แก่ ส่วนรวมมากกว่าที่เป็นประโยชน์แก่เฉพาะตนหรือพวกพ้องในกลุ่มเล็ก ๆ จึงมักเป็นบุคคลที่มี จริยธรรมสูง ดังนั้น จริยธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมทั้งสาเหตุ กระบวนการ และผลของการ กระทำความดีละเว้น ความชั่ว สำหรับจริยธรรมในการทำงาน คือ ระบบการทำความดีละเว้นความ ชั่วในเรื่องที่รับผิดชอบ และเกี่ยวข้องกับปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การทำงาน เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทำงานและผลงาน ตลอดจนเกี่ยวข้องกับผู้รับประโยชน์หรือโทษจากผลงานนั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) โดยสรุป นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรมใน ขอบข่าย ๓ ประการ กล่าวคือ (สิทธิโชค วรรณสันติกุล, 2549)

ประการที่หนึ่ง จริยธรรมในแบบการคิดหาเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่ กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ประการที่สอง จริยธรรมในแบบความรู้สึกลึกทางจิตใจ การศึกษาจริยธรรมของบุคคลในข้อนี้คือ ศึกษาค่านิยม ความเชื่อและความรู้สึกชอบและไม่ชอบ

ประการที่สาม จริยธรรมในแบบของการแสดงออกภายนอก คือ การศึกษาจริยธรรมเป็นส่วน ที่เป็นพฤติกรรมภายนอกของบุคคล เช่น พฤติกรรมซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อ เป็นต้น

ชัยพร วิชชาวุธ (2552) ได้ให้ความหมายและแนวคิดไว้ดังนี้

จริยธรรม เป็นหลักการ (Principle) ที่บุคคลยึดถืออยู่ในใจในการตัดสินใจ ความถูกต้อง-ผิด ดี-เลว ควร-ไม่ควรทำ ของพฤติกรรมต่าง ๆ จริยธรรมของบุคคล อาจกำหนดตามหลักกฎหมาย ความเชื่อ และค่านิยมของบุคคลนั้น ๆ

การกำหนดมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม : แนวคิดสากล จริยธรรม หรือความเที่ยงธรรม (Integrity) ซึ่งปัจจุบันในระดับนานาชาติใช้คำว่า “Integrity” ซึ่งหมายถึง หลักจริยธรรมที่บุคคลยึดถือมีความสอดคล้องกับการกระทำ การที่บุคคลยึดถือ ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม กฎหมาย โดยปราศจากความขัดแย้งกับผลประโยชน์สาธารณะ การยึดมั่นในสิ่งที่ ถูกต้องและชอบธรรม เป็นคุณลักษณะที่เป็นองค์รวมของบุคคลและองค์กรในด้านจริยธรรมที่เป็นเลิศโดย แบ่งเป็นระดับองค์กรและบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร (2550) และ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยพร วิชชาวุธ, (2552) จริยธรรมหรือความเที่ยงธรรมขององค์กร (Integrity of organization) แสดงให้เห็นสมควรรับทราบได้ จากการกำหนดมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม และการบังคับใช้ รวมทั้งระบบหรือกระบวนการในการ ปฏิบัติตาม ซึ่งได้ผลในทางปฏิบัติสูงสุด มาตรฐานจริยธรรมจะต้องคงที่ สมาชิกขององค์กรจะต้องยึดถือเป็น หลักภายในจิตใจ และปฏิบัติกันอย่างเป็นนิสัยในการทำงาน จนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรรวมของ องค์กร จริยธรรมหรือความเที่ยงธรรมของข้าราชการ (Integrity of public officials) เป็นเครื่องมือ ในการสร้างความเชื่อถือไว้วางใจ และความรับผิดชอบของข้าราชการต่อผลประโยชน์สาธารณะ ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องไม่ใช้อำนาจในการทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง เมื่อเกิดความ ขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม (สาธารณะ) จะต้องยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ (accountability) และ โปร่งใส (transparent) ซื่อสัตย์ต่อประชาชน และผู้ร่วมงาน (Integrity Institute of Malaysia, 2004)

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ต

ทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ต เป็นทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นแนวทางการคิดที่มีต้นกำเนิดมาจาก เพียเจท์ (Piaget, 1896) และผู้ที่นำเอาแนวความคิดนี้มาพัฒนาอย่างกว้างขวางเป็นที่ยอมรับกันอย่างมาก คือ โคลเบิร์ต (Kohlberg, 1964) ซึ่งเขาได้ทำการศึกษาบุคคลต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมทั้งในทวีปยุโรป เอเชียและอเมริกา ผลการศึกษามนุษยชาติทำให้สามารถแบ่งระดับการพัฒนาการทางจิตใจและใช้เหตุผลออกเป็น 3 ระดับ และแต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ชั้น (Kasey, 1975, หน้า 40 Cite Kohlberg, 1985)

ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Reconvention) เป็นระดับที่บุคคลยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ การกระทำ การจะทำสิ่งใดมักคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ชั้น

ชั้นที่ 1 หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการถูกลงโทษ บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ จะตัดสินใจกระทำว่าดี-เลว ถูก-ไม่ถูก โดยพิจารณาที่ผลการกระทำว่าจะส่งผลต่อตนเองอย่างไร หลบหลีกการถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวได้รับความเจ็บปวด ขอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน ผู้ที่ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 2-7 ปี

ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ เป็นผู้ที่ถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือ การกระทำที่สนองความต้องการของตนและทำให้คนเกิดความพอใจ การสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปในลักษณะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การกระทำแบบคิดมาคิดไป ร้ายมา ร้ายตอบ เข้าทำนอง “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 7-10 ปี ผู้ใหญ่ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรม ชะงักขั้นนี้จะมีเหตุผลในการทำหรือไม่ ทำอะไร เช่น ทำแล้วไม่คุ้ม ทำหน้าที่ที่ต้องขอสิ่งตอบแทน มิฉะนั้น จะไม่ทำ

ระดับตามกฎเกณฑ์ (Convention) เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน กระทำตามกฎหมายหรือกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของศาสนา รู้จักที่จะเอาใจเขา มาใส่ใจเรา มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสังคม ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ชั้น

ชั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ พฤติกรรมที่ดีตามที่สนทนของผู้อื่นใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้ก็คือ การทำให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ ลักษณะที่เด่นก็คือ การคล้อยตามและส่วนใหญ่ที่จริยธรรม หยุคชะงักในขั้นนี้จะเป็นผู้กระทำการใด ๆ โดยเห็นแก่พวกพ้อง เครือญาติ และเพื่อนฝูงมากกว่าจะ ตัดสินใจกระทำสิ่งใดเพื่อส่วนรวม พยายามทำตนให้ผู้อื่นรักหรือมองเห็นว่าน่ารักผู้ใช้หลักขั้นนี้มักเป็นเด็ก อายุประมาณ 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการทำตามหน้าที่ตน แสดงการยอมรับ เคารพในอำนาจและมุ่งรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม ผู้มีหลักการ ตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กช่วง อายุ 13-16 ปี และผู้ใหญ่โดยทั่วไป หากจริยธรรมหยุดชะงักในขั้นนี้ บุคคลจะกระทำการใด ๆ โดยอ้างกฎ ระเบียบ เป็นสำคัญ โดยไม่สนใจประโยชน์ส่วนรวม

ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Convention) ในระดับนี้ การตัดสินใจพฤติกรรมใด ๆ เป็นไปตามความคิดและเหตุผลของตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น เช่นกัน

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา ขั้นนี้ยึดประโยชน์และความถูกต้องเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เป็นการกระทำที่เป็นไปตามข้อตกลงและยอมรับกันของผู้ที่มีจิตใจสูง โดยจะต้องนำเอา กฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย ศาสนา และความคิดเห็นของบุคคลรอบด้านมาร่วมในการพิจารณาความ เหมาะสมด้วยใจเป็นกลาง เข้าใจในสิทธิของตนและเคารพในสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ มีความภาคภูมิใจเมื่อทำดีและละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว ผู้มีการตัดสินใจโดยใช้หลักนี้มักเป็นผู้ที่มีอายุ มากกว่า 16 ปีขึ้นไป

ขั้น 6 การยึดมั่น ในอุดมคติสากล (ยูติธรรม มนุษยธรรม) ขั้น 5 การทำเพื่อส่วนรวม การทำตามคำมั่นสัญญา (ภูมิใจ ละอายใจ) ขั้น 4 การทำตามหน้าที่กฎของสังคม (กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติศาสนา ทำหน้าที่) ขั้น 3 การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น (เห็นแก่พวกพ้อง เพื่อนญาติ ชอบการชมเชย การยอมรับ การสนับสนุน) ขั้น 2 การแสวงหารางวัล (ต้องการวัตถุสิ่งของ เงินทอง เป็นรางวัล) ขั้น 1 การหลบหลีกการถูกลงโทษ กลัวถูกลงโทษทางวินัยและอาญา (เห็นแก่ตัว กลัวเจ็บ กลัวตกนรก กลัวถูกฆ่า)

หลักการตัดสินใจทั้ง 6 ขั้นนี้ ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งพัฒนาการถึงขีดสูงสุด และมีลักษณะเป็นสากล คือบุคคลไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใด เชื้อชาติใด วัฒนธรรมใด ก็มีแนวโน้มว่าเจริญโดยผ่านกระบวนการเหล่านี้ตามลำดับขั้น จากขั้นต่ำไปหาขั้นสูง โดยไม่ข้ามขั้นตอนใด เว้นแต่บุคคลอาจพัฒนาในอัตราที่เร็ว-ช้าแตกต่างกัน สำหรับแนวปรัชญา และวัฒนธรรมไทย มีความ คล้ายคลึงกันในลำดับขั้นของการพัฒนาจะแตกต่างกันก็ตรงที่แบ่งรายละเอียดมากกว่ากันเท่านั้น

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้เขียนบทความนำเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมที่สูงกว่าขั้นที่ 6 ไว้หลายบทความเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 7 โดยเรียกว่า “Ultimate Faith” เป็นการที่บุคคลจะกระทำ หรือไม่กระทำการสิ่งใดโดยความเชื่อถือศรัทธาขั้นปรมาตถ์ในความสัมพันธ์ของชีวิต โกล์เบอร์กได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธ ศาสนาเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด โคลเบอร์กได้ทำการศึกษาวิจัย

อย่างต่อเนื่อง และพบว่าบุคคลจะสามารถพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่ 6 เมื่อการพัฒนาความคิด สติปัญญาสมบูรณ์ ซึ่งอย่างรวดเร็วที่สุดคือ อายุ 13 ปี และมีเพียง 25% ของมนุษย์ในโลกเท่านั้นที่สามารถพัฒนาเกินขั้นที่ 4 (Kohlberg and Ryncaz, 1990) จากที่กล่าวมาพบข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้ว่า สติปัญญาของบุคคลนั้นมีความ สัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมอย่างมาก เป็นส่วนสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางจริยธรรมอีกด้วย แต่ความคิด ตามทฤษฎีนี้แท้จริงสติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้จริยธรรมของบุคคลพัฒนาไปได้ด้วยดี จะต้องมียิ่งกระตุ้นหรือสภาวะจากภายนอกร่วมด้วย ซึ่งทั้งเพียเจท์ (Piaget, 1932) และ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964) ต่างก็มองพัฒนาการทางจริยธรรมว่าเป็นผลผลิตของอิทธิพลร่วมระหว่างพัฒนาการ ของสติปัญญา (Cognitive development) กับประสบการณ์ทางสังคม (Social experience) จึงกล่าวได้ว่า ความคิด และหลักของทฤษฎีนี้ ทั้งเพียเจท์และ โคลเบอร์ก ได้เน้นความสำคัญของ องค์ประกอบสองประการ คือ 1) พัฒนาการทางสติปัญญา และ 2) ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือประสบการณ์ ทางสังคม ซึ่งอิทธิพลและความสำคัญของสติปัญญานั้น ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนด้านประสบการณ์ทางสังคมนั้น โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976) กล่าวว่า การได้เกี่ยวข้องกับคนอื่นในสังคมมาก ๆ ทำให้บุคคล มีโอกาสสวมบทบาทบ่อยๆ จึงเกิดความสามารถในการสวมบทบาททางสังคม (Social role taking) หรือความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม (social perspective taking)

3.3 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ได้เสนอทฤษฎีที่ อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่าง ลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมของบุคคลได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีดังกล่าว เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้กับ คนไทยในสังคมไทย เพราะผู้สร้างทฤษฎีได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ผลงานวิจัยที่ เป็นของตนเอง และนักวิจัยอื่น ที่ทำกับคนไทยในสังคมไทยอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี โดย เสนอใน ชื่อทฤษฎี “ต้นไม้จริยธรรม” ทฤษฎีดังกล่าวได้นำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนปัจจุบันเชื่อว่าเป็นทฤษฎีของไทยที่นำไปสู่การค้นคว้าวิจัยและการประยุกต์เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของ พฤติกรรมของคนดี เก่ง และมีสุข ของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2536) ทฤษฎีนี้มีพื้นฐาน จาก ผลการวิจัย 12 เรื่อง และทฤษฎีนี้ได้รับการตรวจสอบและมีผลการวิจัยที่สนับสนุนมาตลอด จนกระทั่ง ปัจจุบัน ทฤษฎีนี้ถูกนำเสนออยู่ในรูปของต้นไม้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2544) ส่วนที่เป็นรากส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของผลไม้

ส่วนแรก คือ ราก ประกอบด้วยรากหลัก 3 ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์ 2) ความเฉลียวฉลาด หรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการ คิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget (1966) และ 3) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจ และสามารถ คาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น จิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะ เป็นจิตลักษณะพื้นฐานของจิต ลักษณะ 5 ตัวบนลำดับ และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้น บุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ในปริมาณสูงเหมาะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก 5 ตัวบนลำดับพัฒนาได้อย่างดี และมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย

ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นลำดับ อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะคิด ค่านิยม และคุณธรรม ทักษะคิด หมายถึง การเห็นประโยชน์ - โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับทักษะคิดในทฤษฎีของ Ajzen และ Fishbein (1980) ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวม เห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยม ในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น 2) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของ การกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผล เชิงจริยธรรมของ Kohlberg 3) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ ไกลว่า สิ่ง ที่กระทำลงไปในปัจจุบัน จะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถใน การรอดได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้ 4) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่คุณกำลัง ได้รับความอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ความบังเอิญหรือการควบคุม ของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of Control ของ Rotter (1966) และ 5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่ง ใด สิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ (McClelland, 1963)

จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือนดอก และ ผลบนต้นไม้ นอกจากนี้ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังเสนอว่า ควรใช้จิตลักษณะทั้ง 5 ประการบนลำต้น ร่วมกับจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ในการอธิบาย ทำนาย และพัฒนา พฤติกรรมของบุคคล ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า จะต้องใช้จิตลักษณะเพียงตัวเดียวหรือน้อยตัว จะไม่ช่วยให้นักวิจัยและนักพัฒนาเข้าใจ การกระทำของบุคคลได้อย่างน่ามั่นใจ

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่ง แสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่าง ขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่ง สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2548) คือ

ข้อหนึ่ง พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ 1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เป็นการทำร้ายหรือ ทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรม การดูแลสุขภาพของตนเอง พฤติกรรมบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยา เสพติด พฤติกรรมไม่เล่นการพนัน เป็นต้น และ 2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมของ บุคคลที่ไม่ทำร้าย ทำลาย หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว พฤติกรรม การขับขี่ยานยนต์อย่างมีมารยาท พฤติกรรมซื่อสัตย์ เป็นต้น

ข้อสอง พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ 1) พฤติกรรมรับผิดชอบเช่น พฤติกรรม การเรียนการทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรม การปกครองของหัวหน้า พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย เป็นต้น และ 2) พฤติกรรมพัฒนา เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง (เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้ พฤติกรรมรัก การอ่าน เป็นต้น) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น (เช่น พฤติกรรม การสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงาน พฤติกรรม การเป็นกัลยาณมิตร พฤติกรรม เพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น) และพฤติกรรม พัฒนา สังคม (เช่น พฤติกรรมอาสา เป็นต้น)

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมจริยธรรม พบว่า สามารถนำมาประยุกต์ในการ พัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติให้บุคคลที่มีลักษณะยึดมั่นในความ ถูกต้อง ชอบธรรม ซึ่งในทางจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์สอดคล้องกับแนวคิดจริยธรรมการทำงาน การปฏิบัติ ต้องยึดถือหลักจริยธรรม ยึดมั่นประโยชน์ของสาธารณะ มีความยุติธรรมเป็นหลักในการ ตัดสินใจ จิตใจ และพฤติกรรมจะต้องสอดคล้องกันทั้งภายในและภายนอกคน ซึ่งการพัฒนาต้องทำ เพื่อจัดการ กับสาเหตุ 4 ประการ ไปพร้อมกัน การรักษาความดีและความเก่งของบุคคลให้อยู่ใน ปริมาณและคุณภาพที่มีให้เสื่อมสลายลง ทำได้โดยการพัฒนาจิตใจหลายด้าน ไปพร้อมกันแบบองค์ รวมเป็นจุดเริ่มต้นของ การพัฒนาบุคคลให้สูงขึ้นไป แต่จิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมการ

ทำงานมักจะเสื่อมสลายลง เนื่องจากอิทธิพลภายนอกที่บางคนเรียกว่าประสบการณ์ทางสังคม หรือ สภาวะแวดล้อมภายนอกตัวบุคคล ด้านการคุ้มครองจริยธรรมจะต้องอนุรักษ์สิ่งที่ได้สร้างสรรค์ในตัวใน 2 แนวทาง คือ 1) การป้องกันการทำลายจากฝ่ายอื่น ๆ 2) การเสริมสร้างและการพัฒนา ระบบควบคู่ไปด้วย เมื่อพัฒนาคนแล้วต้องมีการพัฒนาระบบ คือ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ให้เอื้ออำนวยต่อจิตใจและพฤติกรรมจริยธรรมของคน ระบบกฎเกณฑ์ที่คอยบังคับ ไม่ให้เกียรติ ขาดความคล่องตัว การบีบคั้นหากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ตรงข้ามจะเป็นทำให้สุขภาพจิตเสื่อม ขาดความสุขในการทำงาน มีแต่ความกังวล ขาดสติ และการไตร่ตรองไม่สามารถนำคุณภาพที่ดีงามของจิตใจที่ได้รับการพัฒนากระตุ้นให้ทำพฤติกรรมที่เหมาะสมกับการงานได้พัฒนาเสริมสร้างคุณภาพที่ทำมาตลอดก็จะสูญเปล่า

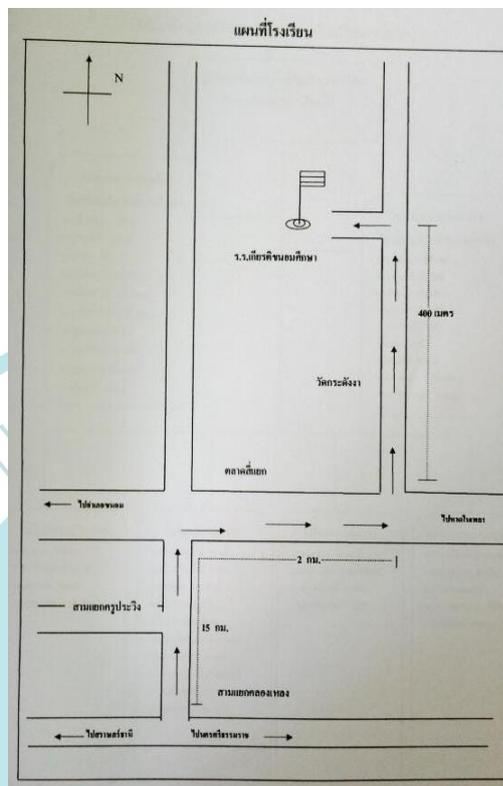
4. ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา มีที่ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 26/2 ตำบลขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช 80210 ในเนื้อที่ 4 ไร่ 97 ตารางวา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน หมายเลขโทรศัพท์ 075-527475 e-mail : kiadkhanom@gmail.com ได้รับอนุญาตจัดตั้ง เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2539 โดยเปิดสอนระดับชั้นอนุบาล 1-3 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเขตพื้นที่บริการในอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลขนอม ตำบลควนทอง ตำบลท้องเนียน และอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียง

ประวัติโรงเรียน โดยย่อ โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ 80210 โทรศัพท์ 075-527475 เป็นโรงเรียนเอกชนประเภทศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาานครศรีธรรมราช เขต 4 นางเกียรติสุดา เสือทอง เป็นผู้รับใบอนุญาต และผู้อำนวยการ นายกัมปนาท เสือทอง เป็นผู้จัดการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1-3 เมื่อปีการศึกษา 2539 เดิมชื่อโรงเรียนอนุบาลขนอม (แคนนี่) ต่อมาได้ขออนุญาตขยายชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อปีการศึกษา 2543 และได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา และในปีการศึกษา 2550 ได้โอนกิจการเป็นมูลนิธิจัดการศึกษาเพื่อการกุศล ปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน ระดับอนุบาล จำนวน 173 คน ระดับประถม จำนวน 261 คน มีครูจำนวน 16 คน และบุคลากร จำนวน 8 คน

แผนที่โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา

ภาพที่ 2.1 แผนที่โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา

ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย

ปรัชญา โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา “มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม กิจกรรมสร้างสรรค์ ก้าวทันเทคโนโลยี”

วิสัยทัศน์ “โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษาเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา มุ่งพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมใส่ใจสิ่งแวดล้อม เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา”

พันธกิจ โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
2. พัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
3. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะในการทำงานแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

5. พัฒนาด้านกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนเก่ง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. พัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพครูและบุคลากรของโรงเรียนให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

7. พัฒนาสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ

8. สร้างความสัมพันธ์ชุมชนเพื่อความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เป้าหมาย โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตามเกณฑ์มาตรฐานทุกกลุ่มสาระตามที่โรงเรียนกำหนด

2. นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานที่โรงเรียนกำหนด

3. นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนได้

4. นักเรียนมีความคิดอย่างเป็นระบบและแก้ปัญหาเชิงวิทยาศาสตร์ได้

5. นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ตามศักยภาพและนำไปปฏิบัติใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

6. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ปฏิบัติตนตามวิถีทางในระบบประชาธิปไตย

7. นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตได้

8. นักเรียนสามารถนำกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น

9. นักเรียนมีความสุขทางด้านร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีอารมณ์จิตใจแจ่มใส และโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ได้กำหนด **เอกลักษณ์/อัตลักษณ์** ของนักเรียนไว้ว่า “ไหวสวย พุดจาไพเราะ”

ข้อมูลผู้บริหาร

ผู้รับใบอนุญาต ให้ดำเนินการ คือ นางเกียรติสุดา เสือทอง หมายเลขโทรศัพท์ 083-174-6986 e-mail : kaitsuda_2506@hotmail.com วุฒิ การศึกษาสูงสุด ระดับปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ตั้งแต่ 2539 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 18 ปี

ร้อยตำรวจตรีหญิงเพชร อนุจร (2549, หน้า 90) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักจริยธรรม ไปใช้ในชีวิตประจำวันของข้าราชการตำรวจสังกัดสถานีตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของข้าราชการตำรวจสังกัด ตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช และเพื่อเปรียบเทียบการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของข้าราชการตำรวจสังกัดสถานีตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา ระดับชั้นยศ พบว่าข้าราชการตำรวจเพศชาย มีการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันด้านอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบเพศ วุฒิการศึกษา ระดับชั้นยศ มีผลการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของข้าราชการตำรวจสังกัด ตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราชแตกต่างกัน

เสาวนีย์ ตะโพนทอง (2548, หน้า 46) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่านิสิต นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องความหมายของศีล และรู้ว่าการดื่มเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์เป็นการละเมิดศีล 5 ส่วนพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่านิสิต นักศึกษาจะละเมิดศีลข้อ 1 เพราะต้องตบุงหรือแมลงที่มารบกวนละเมิดศีลข้อ 2 โดยทุจริตในการสอบลอกการบ้านหรือรายงานของเพื่อนละเมิดศีล ข้อ 4 โดยเล่าเรื่องไม่ตรงกับความจริงต่อพ่อแม่ และละเมิดศีล ข้อ 5 โดยดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำหรับศีลข้อ 3 พบว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ไม่ค่อยละเมิด สรุปจากงานวิจัยได้นำหลักธรรมมาใช้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา หลักจริยธรรม ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

เดือนเด่น หล้า ชัยปริญญา (2539, หน้า 96) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปลูกฝังจริยธรรมของ นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ การวิจัยนี้เป็นการวิจัย การทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังจริยธรรม ให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการใช้ตัวแบบบุคคลจริง กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ทดลอง ประกอบด้วย 1) แผนการทดลองสอนใช้ตัวแบบบุคคลจริง และ 2) แบบสอบถามวัดจริยธรรม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .75 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้โดยใช้ตัวแบบบุคคลจริงมีการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รุ่งอรุณ ป็องกัน (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความภาคภูมิใจในตน การให้เหตุผลจริยธรรม และการได้รับการอบรมเลี้ยงดูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการ วิจัยเชิงบรรยายมีจุดประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความภาคภูมิใจในตน การให้เหตุผล

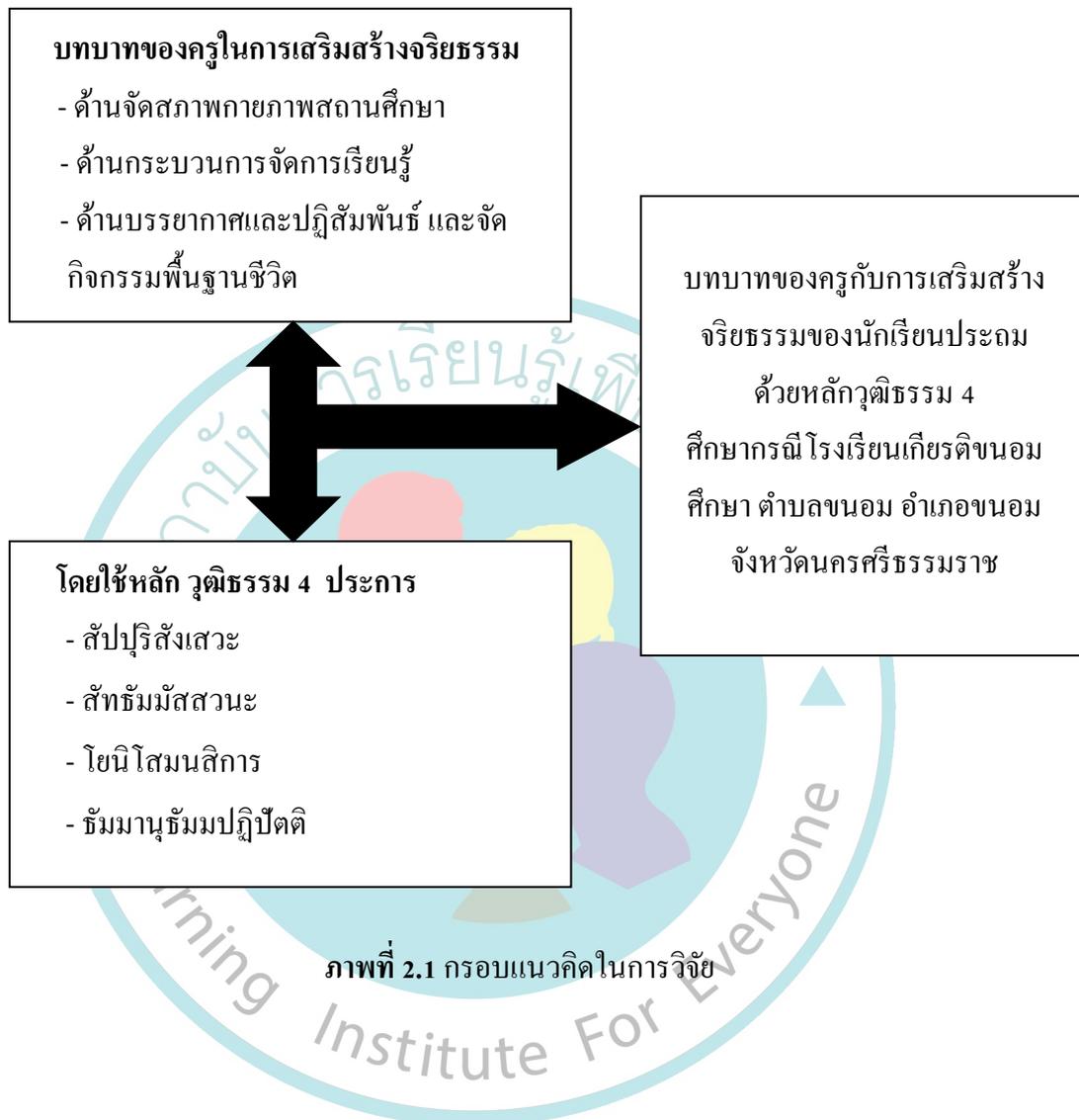
เชิงจริยธรรม และการได้รับการอบรมเลี้ยงดูกับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเพื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในตน การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และการได้รับการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประจำปีการศึกษา 2543 จำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสถานภาพส่วนตัว ของนักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเอง แบบวัดการให้เหตุผลเชิง จริยธรรม และแบบสอบถามเกี่ยวกับการได้รับการอบรมเลี้ยงดู โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 80.88 และ 76.76 ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความภาคภูมิใจในตน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การได้รับการเลี้ยงดูแบบคาดหวังกับเด็กมีความสัมพันธ์ทางบวก กับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) นักเรียนที่มีระดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีความภาคภูมิใจในตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 6) นักเรียนที่มีระดับผลการเรียนต่างกันได้รับการเลี้ยงดูแบบ

พิชญ์ ขำมา (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ของเด็ควัยอนุบาล โดยใช้การอภิปรายเพื่อแก้สถานการณ์ที่มีข้อขัดแย้งทางจริยธรรม ในนิทานที่มีทางสองแพร่ง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมของ เด็ควัยอนุบาล ด้านกลวิธีการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน และด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกันตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยการใช้อภิปรายเพื่อแก้สถานการณ์ที่มีข้อขัดแย้งทางจริยธรรมในนิทานที่มีทางสองแพร่ง 2) เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมของเด็ควัย อนุบาล ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยการใช้อภิปราย เพื่อแก้สถานการณ์ที่มีข้อขัดแย้งทางจริยธรรมในนิทานที่มีทางสองแพร่ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลวัดปรีณายก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 จำนวน 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสังเกตพฤติกรรม จริยธรรมทางสังคม แผนการสอนการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ และแผนการสอนปกติ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหา

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนทางจริยธรรมทางสังคม ด้านกลวิธีการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน ระดับ 2 สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนจริยธรรมทางสังคม ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ระดับ 2 สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) หลังทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนทางจริยธรรมทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างเด็กกับเพื่อนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

ทินกร ชาทอง (2548) การวิจัยเรื่องการศึกษาจริยธรรมคุณศรัทธา 10 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาจริยธรรมคุณศรัทธา 10 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 353 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวัดคุณศรัทธา 10 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น .71 และแบบสอบถามสถานภาพเศรษฐกิจและสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การคำนวณค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีระดับจริยธรรมคุณศรัทธา 10 ในระดับ 3 ซึ่งหมายถึง การกระทำใดเพื่อ ประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ 2) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีระดับจริยธรรมคุณศรัทธา 10 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย “ศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 ศีลภาครณี โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช” นี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สามารถนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับบริบทของนักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 25 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ที่ใช้ในการวิจัย จึงได้เลือกใช้วิธีแบบเจาะจง คือ ผู้บริหาร โรงเรียน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากจำนวนผู้บริหาร และครูผู้สอนทั้งหมด 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยมีแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ในลักษณะบุคคลต่อบุคคลและสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม โดยทำการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนรับผิชอบในการจัดการเรียนการสอน จำนวน 25 คน

ซึ่งสามารถให้ข้อมูลในลักษณะเจาะลึกได้ ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงประเด็น เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้ในการสัมภาษณ์บุคคล ในประเด็นบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ด้วยหลักคุณธรรม 4 แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย อายุ เพศ ตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 ใช้ในการสัมภาษณ์บุคคล ในประเด็นบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ด้วยหลักคุณธรรม 4 ใน 3 ด้าน ดังนี้

- 2.1 ด้านจิตสภากายภาพสถานศึกษา
- 2.2 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้
- 2.3 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ใช้ในการสนทนากลุ่ม ในประเด็นครุมีแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างไร

- 2.1 ด้านสัปปุริสสังเสาะ
- 2.2 ด้านสัทธัมมัสสวนะ
- 2.3 ด้านโยนิโสมนสิการ
- 2.4 ด้านชัมมานุชัมมปฏิบัติ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2. เครื่องมือช่วยจำ ได้แก่ ธรรมนูญของโรงเรียน
3. อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลของผู้สัมภาษณ์, กล้องถ่ายรูปใช้ในการบันทึกภาพกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

สถานที่ในการวิจัย

โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ตำบลชนอม อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนนักเรียนจำนวน 416 คน ผู้บริหาร และครูผู้สอน จำนวน 25 คน

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้เริ่มทำการวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ.2559 ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2560

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน

กิจกรรม	เดือน											
	มิ.ย. 59	ก.ค. 59	ส.ค. 59	ก.ย. 59	ต.ค. 59	พ.ย. .59	ธ.ค. 59	ม.ค. 60	ก.พ. .60	มี.ค. 60	เม.ย. 60	พ.ค. .60
1. เขียนโครงการ	/						/					
2. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		/	/	/								
3. การติดต่อผู้บริหารโรงเรียนและรวบรวมข้อมูลที่จำเป็น		/	/	/								
4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย					/							
5. เก็บรวบรวมข้อมูล						/	/					
6. วิเคราะห์ข้อมูล								/	/			
7. สรุป										/		
8. เขียนรายงาน										/		
9. สอบ											/	
10. จัดพิมพ์รายงาน												/

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณาคความ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วยหลักคุณธรรม 4 ศีลภาครณี โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถสรุปผลการวิจัย 3 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนด ดังนี้

1. บทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วย หลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ที่กำหนดไว้ คือ “เพื่อศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วย หลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยอิงกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ในแนวคิดการจัดสภาพที่เหมาะสมในด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต โดยใช้คุณธรรม 4 ประการ สัมปยุตสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุสรมปฏิบัติ ที่ผู้วิจัยยึดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย โดยได้ศึกษาบทบาทของ จากสำรวจข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารครูผู้สอน ใช้แบบปลายเปิด ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 25 คน แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้ผ่านการตรวจสอบ จากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบประเด็นต่างๆ และลักษณะของข้อความ ตลอดจนภาษาที่ใช้แล้ว ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจประเด็น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการศึกษาบทบาทครู ในการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วย หลักคุณธรรม 4 ทั้งนี้จะพิจารณาร่วมกับที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้องด้วย ผลการศึกษาข้อมูล ตามหลักคุณธรรม 4 ประการ โดยแยกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ ในบทบาทของครู โรงเรียนเกียรติชนอม ได้มีการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ในห้องเรียนและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียน ได้พัฒนาสติ สมาธิ และปัญญา ได้จัดอาคารให้มีศาลาพระพุทธรูป เหมาะสมที่จะชวนให้นักเรียนระลึกถึงพระ

รัตนตรัยอยู่เสมอ และมีมุมให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตใจ เจริญภาวนาที่เหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการให้นักเรียน ซึ่งมีการตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น มีความรุ่มร้อน จัดให้มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือควบคุมเสียงต่าง ๆ มิให้มีความอึกทึก ครึกโครม เปิดเพลงกระจายเสียง พิจารณาเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา

2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักคุณธรรม 4 ประการ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน โดยการจัดกิจกรรมเจริญปัญญาในการเรียนการสอน และครูประพฤติตนเป็นต้นแบบที่ดีให้นักเรียนเห็น ทั้งทางกาย วาจา ใจ ในการพัฒนานักเรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยสะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน จัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ และปฏิบัติ ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง ได้นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ และเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น โรงเรียนเกียรติชนอมได้ประสานความร่วมมือกับวัด พระสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ในสาระพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียน มีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนา วัฒนธรรม แสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา ให้ “การกิน อยู่เป็น” ของนักเรียนเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ที่เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าที่เพิ่มพูน ปัญญา

3. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนเกียรติชนอม ได้มีการส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขา และส่งเสริมการมีวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน จัดให้มีบรรยากาศของความเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครู ต่อนักเรียน นักเรียนต่อนักเรียน ครูต่อผู้ปกครอง และครูต่อครูด้วยกัน และส่งเสริมให้ ครูผู้สอนและนักเรียนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น ในเรื่องการลด ละ เลิกอบายมุข การเสียดละ สำหรับกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนเกียรติชนอม ได้จัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อ เป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรม สวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา) มี

กิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน ในรูปแบบบทกลอนหรือเพลง กิจกรรมแผ่เมตตา เพื่อให้ นักเรียน ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข กิจกรรมทำสมาธิประจำวัน เพื่อพัฒนา สมาธินักเรียน กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน เพื่อให้กินเป็น กิน อย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ กิจกรรมอาสาตาศาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข มีการ สวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา กิจกรรมบันทึกและ ยกย่องการปฏิบัติธรรม เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความคิด กำหนดให้ทุกห้องเรียนมีการกำหนด ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ให้เข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน เป็นการพัฒนาศีล/ วินัย ด้วยปัญญา

โดยจากทั้ง 3 ด้านที่กล่าวข้างต้น สรุปผลการวิเคราะห์ บทบาทของครูในสังกัดโรงเรียน เกียรติขณอม ที่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาตนเองตามวิถีพุทธ ด้วยวิถีธรรม 4 ประการ ผลการ วิเคราะห์สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสัปปริสสังเสวะ ครูได้อบรมสั่งสอนให้นักเรียนต้องคบคนดีมีความสามารถ บทบาทของครูในการสร้างเสริมจริยธรรม ครูได้ให้นักเรียนเลือกคบดี มีความสามารถ มีความ ประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ ปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน สอนให้นักเรียนรู้ ทำให้นักเรียนดู ปฏิบัติ จริงให้นักเรียนเห็น อย่างสม่ำเสมอในการสอน คนไหนที่ไม่เข้าใจ ครูจะคอยชี้แนะเป็นรายบุคคล สอนจนกว่านักเรียนสามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเองได้ และสร้างเสริมแรงกระตุ้นในการกระทำ ของนักเรียน ด้วยการชมเชย เมื่อนักเรียนทำดี ตักเตือนเมื่อนักเรียนประพฤติผิด ใช้เหตุผลในการ ตักเตือน ซึ่งครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทั้งในภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ ในทุกด้าน ให้นักเรียนรู้จักการเลือกคบเพื่อนที่ดี เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือกัน ตัวอย่างเช่น ในด้านการเรียน หากคบ เพื่อนที่ดี เวลาทำอะไร ไม่ถูกต้องเพื่อนที่ดีจะคอยดูแลและให้คำปรึกษา ครูโรงเรียนเกียรติจะอบรมให้ นักเรียนรู้จักการคบเพื่อนที่ดีเป็นอันดับแรก และชี้แนะแนวทางให้กับนักเรียนรู้ว่าสิ่งไหนควรทำ หรือไม่ควรทำ ครูจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพูด การประพฤติ กิริยามารยาท อย่างสม่ำเสมอ เมื่อนักเรียนเห็น นักเรียนก็จะได้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี นักเรียนบาง คนมีความสนิทสนมกับครูมากกว่าพ่อแม่ เพราะใช้เวลาอยู่ที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน นอกจากนั้น แล้วครูจะสอนและแนะนำนักเรียนเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ ว่าเวลาอยู่กับเพื่อนต่างเพศ นักเรียน ควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมอย่างไร เรื่องการไว้วาจา การแต่งกายควรมีความมิดชิด แต่จะไม่ให้ นักเรียนแยกกันจนรู้สึกว่าการแบ่งแยกเพศ จะให้นักเรียนมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้นักเรียน เกิดความสามัคคี รักและห่วงหาเพื่อน และให้นักเรียนรู้จักไตร่ตรอง รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ การ ที่คบกับคนดี ย่อมมีแต่ความรู้ ความฉลาด แต่นักเรียนต้องรู้จักไตร่ตรอง

2. ด้านสัมพันธไมตรี ครูได้อบรมสั่งสอนให้นักเรียน เอาใจใส่ศึกษา เชื้อฟังคำตักเตือน และคำแนะนำ สิ่งที่สำคัญให้นักเรียนฟังคำสั่งสอน เอาใจใส่เล่าเรียน ไม่มีทิฐิ ไม่อวดเก่ง น้อมรับฟังคำสั่งสอนโดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น ให้นักเรียนตั้งใจฟังเรื่องต่างๆ ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง ใครไม่เข้าใจ ให้ถามข้อสงสัย และให้ตอบคำถามที่ครูสอน เพื่อจะได้รู้ว่านักเรียนเข้าใจตรงกับที่ครูอธิบายหรือไม่ ถ้านักเรียนเข้าใจตรงกับที่ครูอธิบาย ก็ให้นักเรียนลงมือทำ แต่ถ้าไม่เข้าใจครูก็อธิบายให้นักเรียนเข้าใจ ถึงจะลงมือปฏิบัติได้ ตั้งใจฟังคำสั่งสอนของครู เอาใจใส่เล่าเรียนหนังสือ ปฏิบัติตามคำที่ครูสอน ให้อุจการฟังที่ดี เพราะว่าการฟังทำให้เกิดปัญญา หากนักเรียน ฟังแล้วเข้าใจต่อไปก็สามารถทำงานที่ครูสั่งได้สำเร็จ และทำได้ถูกต้อง แต่ถ้าหากเราฟังผิดหรือฟังคลาดเคลื่อนไป ก็จะทำให้ความหมายเพี้ยน หรือเข้าใจผิดไปเลย เพราะฉะนั้น ครูจะกระตุ้นนักเรียนอยู่ตลอดเวลาโดยการตั้งคำถามว่า ทำไม่ อะไร ให้นักเรียนได้ฝึกคิดอยู่ตลอดเวลา ไม่เล่นในคาบเรียน เพื่อที่จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน เป็นผู้ชี้แนะ แนะนำให้นักเรียนทำในสิ่งที่ควร ที่ถูกต้อง อะไรดีก็บอกว่าดี อะไรไม่ดีก็บอกว่าไม่ดี สามารถแยกแยะการทำดีกับการทำไม่ดีออกจากกันได้ และจะอธิบายชัดเจน ซึ่งครูจะรู้จักนักเรียนทุกคนในห้อง เพื่อที่จะได้ทราบถึงระดับสติปัญญาในการรับรู้ของนักเรียน และในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ แก่นักเรียนจะมีเนื้อหาที่สำคัญ สั้นกระชับ ได้ใจความ เมื่อถ่ายทอดแล้วครูจะมีการถามซ้ำ เพื่อให้ทราบว่านักเรียนเข้าใจแล้วหรือไม่ มีการพูดย้ำเรื่องที่ผ่านมายุ่งเสมอเพื่อเป็นการเตือนความจำให้แก่แก่นักเรียน

3. ด้านโยนิโสมนสิการไว้ว่า ครูได้อบรมสั่งสอนให้นักเรียน ได้ไตร่ตรองคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เชื้อฟังคำสั่งสอนของครู ทำใจให้อุจการคิดพิจารณาให้เห็นเหตุผล คุณโทษ ในสิ่งที่ได้ศึกษา ฟังแล้ว จับสาระที่จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ให้อุจการไตร่ตรองและเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน หาเหตุและเชื่อมโยงไปหาผล และจะส่งเสริมการคิดของนักเรียนโดยใช้คำถาม “ทำไม” เพื่อให้เด็ก ๆ เกิดข้อสงสัย และได้หาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ครูสอน การใช้คำถาม “ทำไม” ถามบ่อยๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความคิด นักเรียนก็จะหาคำตอบที่ถูกต้องได้ และสามารถลงมือปฏิบัติได้โดยไม่ผิดพลาด เพราะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการคิดดี เหตุผลดี โดยปฏิบัติได้ ครูจะอธิบายแล้วให้นักเรียนฝึกคิด หาทางแก้ไขปัญหาในแนวทางที่ดี รู้จักใช้เหตุผลในทางที่ดีเป็นองค์ประกอบ โดยครูจะสมมติสถานการณ์ให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ไข และจะต้องเป็นผู้ที่คิดบวกอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องการเรียนการสอน จะมีความคิดใหม่ ๆ สามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ และยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล และนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนรู้จักคิดด้วยตนเอง การตั้งคำถามต่อไปว่าทำไมถึงเป็นแบบนั้น เพื่อจะได้รู้คำตอบที่แท้จริงของนักเรียน ว่านักเรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งหรือไม่ แต่ถ้านักเรียนมีความคิดไปในทางที่ไม่ดี หรือแปลกไปจากที่ควร ครูต้องทราบสาเหตุของเหตุผลนั้น ๆ ก่อน เพราะนักเรียนแต่ละคนมี

ความคิด และความจำเป็นที่ต้องทำต้องคิดในสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ครูจึงมีวิธีการและหาทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมให้นักเรียนอยู่เสมอ วิธีการคิดที่มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการคิดการวางแผน ช่วยในการตัดสินใจ การคิดที่ถูกต้องถี่ถ้วน มีเหตุผล มีระเบียบแบบแผน

4. ด้านสัทธัมมัสสวนะ ครูได้อบรมสั่งสอนให้นักเรียน ให้ตั้งใจฟังที่ครูบรรยาย สอนแนะนำ ชี้แนะ ในการปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อความสำเร็จในการเรียนการสอนและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ทำตามครูบาอาจารย์ให้ครบ ปฏิบัติสมควรแก่กรรม ปฏิบัติกรรมถูกหลัก สอดคล้องวัตถุประสงค์ของกรรมทั้งหลายที่สัมพันธ์กัน ปฏิบัติกรรมนั้น ให้สอดคล้องพอดีกับกรรมข้ออื่น ๆ กลมกลืนกันในหลักใหญ่ที่เป็นระบบทั้งหมด ดำเนินชีวิตถูกต้องตามธรรมะ ศึกษาให้ดีกล้าลงมือทำ พร้อมนำข้อบกพร่องมาแก้ไข ศึกษาและทำตามแบบอย่างที่ดีซึ่งมีมากมาย สามารถเลือกนำมาประพฤติปฏิบัติหรือลงมือกระทำตามแบบอย่างที่ดีเหล่านั้น วุฒิชัย 4 ประการเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมองไว้เป็นมรดกทางธรรม ไว้แก่เหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพื่อเป็นหลักวิชาการในการดำเนินชีวิต ที่เราจะได้ศึกษาหาความรู้ ให้มีความตั้งใจจริง ในทุก ๆ เรื่อง แล้วลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ความสุขและความเจริญย่อมบังเกิดขึ้นกับตัวนักเรียน

ให้เด็กปฏิบัติตามครูในทางที่ดี โดยครูทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก ๆ ทำจริงในสิ่งที่ถูกที่ควร นักเรียนในวัยนี้จะจดจำและเลียนแบบพฤติกรรม ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัยดี ๆ และนำความรู้ความสามารถไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การให้ทำงานส่งครู นักเรียนที่ดีก็ต้องส่งตรงเวลา ครบถ้วนถูกต้อง ครูผู้สอนเองเป็นแบบอย่างหรือเป็นต้นแบบที่ดีในทุกด้าน ในเรื่องการพูดจา กิริยาท่าทาง หรือการใช้ชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนคอยสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของครูอยู่เสมอ เปรียบเสมือนแบบพิมพ์ที่หล่อรูปเป็นแบบไหน รูปที่หล่อออกมาก็จะเป็นอย่างนั้นเสมอ

2. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักวุฒิชัย 4 แก่นักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ที่กำหนดไว้ คือ “เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักวุฒิชัย 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยการเก็บข้อมูล โดยการสนทนากลุ่ม จากผู้บริหาร ครูผู้สอน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 25 คน สามารถสรุปผล ดังนี้

พื้นฐานการดำเนินชีวิตที่สงบสุข ควบคู่กับการเรียนรู้ตามหลักวิชาการในหลักสูตรอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจชีวิตและความเป็นอยู่ในยุคปัจจุบัน และการใช้ชีวิตพอเพียง ตลอดจนแบ่งเบาภาระด้านเศรษฐกิจให้แก่ผู้ประกอบการ และการดูแลตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม จึง

ควรมีแนวทาง นำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ต้องศึกษาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของที่เกี่ยวข้อง และนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนเกียรติชนอม จัดอบรมพัฒนาจิต คณะครูและบุคลากรทุกคนของโรงเรียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติแนวทางเดียวกัน ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนรับทราบ พร้อมทั้งนำหลักไตรสิกขามาบูรณา ตามหลักคุณธรรม 4 และดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้เหมาะสม ซึ่งขอเสนอแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนเกียรติชนอม ดังนี้

1. การส่งเสริมโดยมีแนวทางให้โรงเรียนจัดกิจกรรมที่กลมกลืน ชิมชั๊ป ด้านคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคุณธรรม 4 ประการ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ ต้องทำแบบต่อเนื่อง ให้เกิดแก่นักเรียน ดังนี้

1.1 การนิมนต์พระมาที่โรงเรียนตอนเช้าให้ครูและนักเรียนได้ใส่บาตรทำบุญ สม่ำเสมอ เพราะการได้เห็นบรรยากาศ และแบบอย่างเช่นนี้จะช่วยชิมชั๊ปให้นักเรียนมีจิตใจละเอียดอ่อนรักการทำบุญ เมื่อกลับไปบ้านก็จะชักชวนพ่อแม่ ญาติพี่น้องไปทำบุญเมื่อมีโอกาส

1.2 จัดกิจกรรมให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น ก่อนทำกิจกรรมสำคัญ ในวันสิ้นสุดสัปดาห์ โดยการสวดมนต์ทุกครั้งควรสร้างให้มีบรรยากาศที่สงบเยือกเย็นด้วย

1.3 จัดกิจกรรมให้นักเรียนนั่งสมาธิในช่วงเวลาที่เหมาะสมโดยต้องสร้างบรรยากาศที่จะทำให้เด็กเกิดอารมณ์สมาธิอย่างแท้จริงคือสภาวะจิตที่มีความบริสุทธิ์มั่นคง ภาวอยู่ที่ไหนใจอยู่ที่นั่นให้มีสติเสมอ และพยายามเชื่อมโยงไปสู่การเรียนด้วย

1.4 ส่งเสริมให้นักเรียนสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน โดยมีกิจกรรมเสริมแรงและติดตามการปฏิบัติของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.5 จัดกิจกรรมเวทีคนเก่ง ตอบปัญหาด้านธรรมะ รวมทั้งส่งนักเรียนไปแข่งขันด้านคุณธรรมจริยธรรมในเวทีต่างๆ

1.6 พานักเรียนไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสสำคัญต่าง ๆ

2. การส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ แก่นักเรียน ต้องยึดหลักสำคัญดังนี้

2.1 ส่งเสริมให้ครูผู้สอนเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กเกิดความศรัทธาและอยากทำตามเพราะกระบวนการกลมกลืนทางสังคม เชื่อว่าต้นแบบเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ

2.2 การใช้กระบวนการกลุ่มในการกลมกลืน

2.3 ครูผู้สอนทุกคนแม้จะสอนวิชาใดก็ตามควรตระหนักว่าต้องมีหน้าที่ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ ด้วย

2.4 ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้การบรรยายอย่างเดียว ควรใช้วิธีการเชิงเหตุผลให้คิดวิเคราะห์ ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุมาน การอุปมาอุปไมย เป็นต้น

2.5 ควรมีนิทาน ขำ หรือเรื่องตัวอย่างประกอบเพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.6 ใช้สื่อการสอนอย่างเหมาะสม

2.7 การวัดประเมินผลด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าวัดด้านความรู้อย่างเดียว

2.8 จัดกิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนหรือบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

เป็นกิจกรรมกลุ่มเกลอย่างหนึ่งตามหลักคุณธรรม 4 ประการ ที่น่าสนใจแต่ควรมีการวางแผนและดูแลให้บรรลุตามเป้าหมายด้วย

2.9 ใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกลุ่มเกลจิตใจนักเรียน

เป็นเครื่องมือสร้างความสุนทรีย์ในจิตใจและกลุ่มเกลนักเรียนได้เป็นอย่างดี แต่ครูหรือผู้ฝึกต้องวางแผนและดูแลอย่างดีด้วย

2.10 การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นครูผู้สอนที่พูดไม่ได้

เป็นการจัดบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นสถานที่ที่น่าอยู่ น่าเรียนและช่วยกลุ่มเกลจิตใจนักเรียน เช่น สอนจริยธรรมนักเรียน ต้นไม้พูดได้ เป็นต้น

2.11 การจัดกิจกรรมประกวด แข่งขัน ยกย่องคนดี

โดยกำหนดเกณฑ์ กติกา และมีวิธีดำเนินการที่มีความหมายทำให้คนทำความดีเกิดกำลังใจ และคนอื่นอยากทำความดีด้วย ตามหลักคุณธรรม 4 ประการ

3. การส่งเสริมกระบวนการ โครงการ ที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ แก่โรงเรียน ดังนี้

3.1 บุคลากรทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาของโรงเรียนมีส่วนร่วมวางแผน และกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น สอดแทรกบูรณาการในแผนการเรียนรู้อุทิศทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.2 ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรและนักเรียนของโรงเรียน เข้ารับการศึกษาอบรมหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรมพัฒนาจิตทุกปีอย่างต่อเนื่อง

3.3 ควรสอดแทรกกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงตามหลักสูตรไตรสิกขา ตามหลักคุณธรรม 4 และยึดวิถีชีวิตที่สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง ได้ถูกต้อง

เหมาะสม จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ร่วมเย็น และสงบโดยผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมให้การสนับสนุนกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังนี้

3.3.1 จัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้น “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” ครูและบุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง “เป็นตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาและตามหลักวิถีธรรม 4 ในกิจกรรมนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียนและผลงานมีคุณภาพ ซึ่งกระบวนการบูรณาการในชีวิตประจำวัน อธิบายความหมาย คือ รมัถระวัง (ศีล) ตั้งใจ (สมาธิ) ไคร่กรวญ (ปัญญา) โดยการค้าเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนครูจะปลูกฝังให้ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา และตามหลักวิถีธรรม 4 เช่น การรับมอบหมายให้ทำความสะอาดพื้นที่ 5ส โดยในการทำต้องทำด้วยความระมัดระวัง มีความรอบคอบปฏิบัติตาม กฏระเบียบของการทำความสะอาด (ศีล) ทำด้วยความตั้งใจเอาใจใส่ รักในการทำงานนั้น ทำงานอย่างมีความสุข (สมาธิ) และขณะทำงานตามหน้าที่ได้พิจารณาทำด้วยเหตุผล ใช้สติปัญญาในการ ปฏิบัติเพื่อให้งานดีมีคุณภาพที่สุด (ปัญญา) ซึ่งในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ครูจะให้นักเรียนคำนึงถึง หลักไตรสิกขา และตามหลักวิถีธรรม 4 และให้ประเมินตนเองตลอดเวลาของการทำกิจกรรมจนเคยชินเป็นนิสัย

3.3.2 กิจกรรมไหว้ครูและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ โรงเรียนจัดกิจกรรมไหว้ครูประจำปี โดยมีการเตรียมตัวก่อนไหว้ครู 1 วัน มีการฝึกซ้อมพิธีไหว้ครู จัดพานดอกไม้ รูป เทียนแพ โดยสอนแทรกอยู่ในแผนการสอนบูรณาการหรือหน่วยการเรียนรู้ “ไหว้ครู” และเมื่อเสร็จพิธีไหว้ครูนำนักเรียนไปแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ณ วัดกระดังงา

3.3.3 กิจกรรมสวดแทรกธรรมะอย่างต่อเนื่องด้วยเพลงและสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสวดแทรกธรรมะ โดยใช้เพลงเป็นสื่อแทนคำสอนจากครู เปิดเพลงเสียงตามสายและบรรยายธรรมประกอบ โดยนักเรียนใช้ห้องเรียนเป็นที่สวดมนต์

3.3.4 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์แปลก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน ขณะเข้าแถวก่อนเข้าเรียนในตอนเช้าและหลังเลิกเรียนก่อนเดินทางกลับให้มีการสวดมนต์แปลพร้อมกัน บูชาพระรัตนตรัยเพื่อระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก

3.3.5 กิจกรรมทำสมาธิเจริญภาวนาพร้อมกัน โดยใช้เสียงเพลงประกอบ และแผ่เมตตา ก่อนดำเนินการจัดการเรียนการสอน โดยเมื่อกิจกรรมหน้าเสาธงเสร็จสิ้นนักเรียนจะเดินแถวเข้าห้องเรียน และนั่งสมาธิพร้อมกันทุกคนในโรงเรียน โดยใช้เสียงเพลงประกอบ เมื่อเพลงจบแผ่เมตตาพร้อมกัน ทำให้นักเรียนมีชีวิตที่สงบ มีสมาธิในการเรียน และยังเป็นการศึกษาให้คณะครูนักเรียน และบุคลากรทุกคน พร้อมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่และเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

3.3.6 กิจกรรมผู้อาวุโสน้อยใหญ่ผู้มีอาวุโสมาก เมื่อพบกันตอนเช้า และก่อนกลับบ้านครูและบุคลากรเมื่อพบกันจะทักทายกัน โดยการสวัสดี ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และเมื่อนักเรียนพบครูและเพื่อนนักเรียนจะทักทายและสวัสดีกันอย่างอ่อนน้อมพร้อมทั้งส่งรอยยิ้มให้กัน และจะมีการทักทายและสวัสดีกันอย่างเป็นทางการอีกครั้งเมื่อเข้าแถวหน้าเสาธง นอกจากนี้ยังมีการทักทายกันด้วยการกล่าว “สวัสดี” ระหว่างครูกับผู้ปกครองที่มาส่งและรับนักเรียน

3.3.7 กิจกรรมพิจารณาอาหารและขอบคุณผู้มีเมตตา เมื่อนักเรียนจะดื่มนมและรับประทานอาหารกลางวันซึ่งโรงเรียนดำเนินการจัดให้ ทุกคนจะต้องกล่าวคำพิจารณาอาหารพร้อมกัน และกล่าวขอบคุณผู้จัดทำอาหารและผู้มีพระคุณทุกท่าน เป็นการแสดงออกถึงการรู้คุณค่าและประโยชน์จากอาหารและแสดงความกตัญญูกตเวที

3.3.8 กิจกรรมศึกษารายท้าวพุทธ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและการแต่งกายแบบไทย มีการจัดอบรมมารยาทชาวพุทธทุกห้องเรียน โดยมีนักเรียนเป็นแกนนำการศึกษารายท้าวพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

3.3.9 นิมนต์พระเป็นวิทยากรสอนวิชาพระพุทธศาสนา และจัดกิจกรรมตอบปัญหาธรรมะ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยการนิมนต์พระมาสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย ตลอดจนได้รับประสบการณ์ตรงกับกิจวัตรประจำวันของพระและมีการตอบปัญหาธรรมะในโอกาสจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3.3.10 กิจกรรมทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะ และกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวันธรรมสวนะ โรงเรียนจะมีการสลับนักเรียนไปทำบุญตักบาตรและฟังธรรมที่วัดกระดังงา และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น โรงเรียนจะได้มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการประสานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันเด็ก เป็นต้น จะมีการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ทำให้นักเรียนได้ร่วมทำบุญและขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ

3.3.11 กิจกรรมผลิตสื่อคุณธรรมนำความรู้ เป็นการสร้างสื่อซึ่งเป็นนวัตกรรมเพื่อใช้ฝึกสมาธิให้อยู่กับการทำงานได้นาน และมีความคิดสร้างสรรค์สอดแทรกคุณธรรม

3.3.12 กิจกรรมวันดี โดยกำหนดให้ครู บุคลากรและนักเรียนทุกคนของโรงเรียนได้ทำความสะอาด เป็นวัน Big Cleaning Day โรงเรียนยังมุ่งเน้นให้คณะครู บุคลากร นักเรียน วัด และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มาก และหลากหลายเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง และยั่งยืน

3.3.13 จัดบรรยากาศให้สอดคล้องกับธรรมชาติและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักเรียนและบุคคลทั่วไป บรรยากาศภายในโรงเรียนให้ร่มรื่น มีไม้ดอกไม้ประดับและไม้ผล สำหรับให้ทุกคนได้ศึกษาธรรมชาติและให้ธรรมชาติได้สอนความจริงให้กับทุกคน เช่น การกิน อยู่ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และไตรลักษณ์ (ลักษณะความจริง 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ให้หมั่นพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ เป็นต้น การจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติ และจัดตั้งหอพระประจำโรงเรียนสำหรับให้ทุกคนได้กราบไหว้ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โรงเรียนได้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และไม้ผล ไว้ตามจุดต่าง ๆ ที่สามารถจะจัดได้ลงตัว เพื่อให้ทุกคนได้ร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาตลอดจนได้เห็นผลผลิต

โดยในการดำเนินการ ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทุกคนในโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และความมุ่งมั่นเพื่อพัฒนานักเรียน โดยดำเนินการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็น กัลยาณมิตร ทำให้นักเรียนทุกคนเป็นเด็กที่สดใส ร่าเริง และน่ารัก ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นผลให้การเรียนรู้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง บรรยากาศภายในโรงเรียนอบอุ่น ร่มรื่น น่าอยู่ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้ปกครองและชุมชนศรัทธาและให้ความไว้วางใจกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 ศีลภาครณี โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อหาในบทนี้จะสรุปนัยสำคัญบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 และแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถม ด้วย หลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปผลได้ ดังนี้

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามได้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครูผู้สอน โรงเรียนเกียรติชนอม จำนวน 25 คน ประเด็นในการสัมภาษณ์ คือแนวคำถามเกี่ยวกับบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนเกียรติชนอม ต้องจัดสภาพและส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ ในทุก ๆ ด้าน บทบาทของครูให้นักเรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ และให้นักเรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหา ปัญญา การจัดสภาพในโรงเรียนเกียรติชนอมที่เหมาะสมใน 3 ด้าน ดังนี้

ด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา โรงเรียนเกียรติชนอม ได้จัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ ส่งเสริมการพัฒนาจิต สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเดินเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึง พระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนาเหมาะสมหรือมาก พอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา มีบรรยากาศร่มรื่น

มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คุณเลื่องต่าง ๆ มิให้อีกทีก หากมีการเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถัน เลือกลงเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา

ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนเกียรติชนอม มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนานักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนตามหลักพุทธธรรม ในเรื่องหลักคุณธรรม 4 อย่างต่อเนื่อง อย่างสม่ำเสมอ

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนเกียรติชนอม ส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการ เคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียน ต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็น ตัวอย่างที่ดีแก่ สำหรับกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็น ภาพรวมทั้งโรงเรียน ที่เน้นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถี ชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้จริง ของ การดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อน เลิกเรียนประจำวัน กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวันอาจเป็นบทกลอนหรือเพลง กิจกรรมแผ่เมตตา กิจกรรมทำ สมาธิรูปแบบต่าง ๆ เป็นประจำหรือก่อนเรียน กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหาร กลางวัน กิจกรรมอาสาตาดิพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล กิจกรรม ประเมินผลการปฏิบัติธรรม กิจกรรม สวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ กิจกรรม บันทึกลงและยกย่องการปฏิบัติธรรม

จากทั้ง 3 ด้าน บทบาทของครูในสังกัดโรงเรียนเกียรติชนอม ได้มีการส่งเสริมให้นักเรียน พัฒนาดตนเองตามวิถีพุทธ ด้วยคุณธรรม 4 ประการ มีดังนี้

1. สัปปริสสังเสวะ ให้นักเรียนได้อยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ ให้นักเรียนเอาใจใส่ศึกษา ตามกระบวนการเรียนการสอนของ โรงเรียน
3. โยนิโสมนสิการ ให้นักเรียนมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและ ถูกวิธี
4. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ให้นักเรียนมีความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และ ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

การหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียนโรงเรียน เกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการ

สนทนากลุ่ม ผู้บริหาร ครูผู้สอน โรงเรียนเกียรติชนอม จำนวน 25 คน ประเด็น คือแนวคำถามเกี่ยวกับหาแนวทางในการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลการวิจัย พบว่า

โรงเรียนจัดกิจกรรมที่กลมกลืน ชิมซับ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้มีกิจกรรมที่ทำแบบต่อเนื่อง การนิมนต์พระมาที่โรงเรียนตอนเช้าให้ครูและนักเรียนได้ใส่บาตรทำบุญ สม่ำเสมอ ให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น ก่อนทำกิจกรรมสำคัญ ในวันสิ้นสุดสัปดาห์ ให้นักเรียนนั่งสมาธิในช่วงเวลาที่เหมาะสมโดยต้องสร้างบรรยากาศที่จะทำให้นักเรียนเกิดอารมณ์สมาธิอย่างแท้จริงคือสภาวะจิตที่มีความบริสุทธิ์มั่นคง กายอยู่ที่ไหนใจอยู่ที่นั่นให้มีสติเสมอ และพยายามเชื่อมโยงไปสู่การเรียนด้วย ให้นักเรียนสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน จัดกิจกรรมเวทีคนเก่ง ตอบปัญหาด้านธรรมะ พานักเรียนไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสสำคัญต่าง ๆ โรงเรียนส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ โดยให้ครูผู้สอนเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็ก ใช้กระบวนการกลุ่มในการกลมกลืน ครูผู้สอนทุกคนตระหนักว่าต้องมีหน้าที่ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ เลือกริธีสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้การบรรยายอย่างเดียว ควรใช้วิธีการเชิงเหตุผลให้คิดวิเคราะห์ ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุমান การอุปมาอุปไมย มินิทาน ข่าวกวี หรือเรื่องตัวอย่างประกอบเพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้สื่อการสอนอย่างเหมาะสม ตลอดจนการวัดประเมินผลด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าวัดด้านความรู้อย่างเดียว จัดกิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนหรือบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน ใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกลมกลืนจิตใจนักเรียน การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นครูผู้สอนที่พูดไม่ได้ การจัดกิจกรรมประกวด แข่งขันยกย่องคนดี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ทราบบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน และแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช และการดำเนินการวิจัยดังกล่าว มีข้อควรสังเกตและนำมาอภิปรายดังนี้

ผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้น บทบาทของครูทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามหลักพุทธธรรม แบบบูรณาการ ที่นักเรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง

เป็น มีวัฒนธรรมที่แสวงหาปัญญา เป็นไปตามความคาดหวังของครู ทั้งด้านจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา โรงเรียนเกียรติชนอม ได้จัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเดินเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึง พระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติชวนให้มีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา มีบรรยากาศร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่าง ๆ มีให้อีกทีก็ หากมีการเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนเกียรติชนอม มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนานักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนตามหลักพุทธธรรม ในเรื่องหลักคุณธรรม 4 อย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนเกียรติชนอมส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ สำหรับกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งโรงเรียน ที่เน้นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวันอาจเป็นบทกลอนหรือเพลง กิจกรรมแผ่เมตตา กิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เป็นประจำหรือก่อนเรียน กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน กิจกรรมอาสาพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล กิจกรรม ประเมินผลการปฏิบัติธรรม กิจกรรมสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ กิจกรรม บันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาดิศร ธิรสโล (2545) ที่ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า เป็นการแสดงออกของคนซึ่งคนอื่นอาจคิดหรือหวังว่าเขาจะกระทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหมายหรือหวังให้เขากระทำอย่างนั้น ถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐานหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ ในขณะที่ มัทรี กัมพะกุล (2554, หน้า 69) ได้กล่าวว่าสถานศึกษาควรจัดสภาพและส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ ในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหา ปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ สัมปฐิสังเสวะคือ

การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี สัทธรรมมัสสวนะ คือการ เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี โยนิโสมนสิการ คือการมี กระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและ ถูกวิธี และ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และ ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ผลการวิจัยในเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักคุณธรรม 4 แก่นักเรียนโรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมที่กลุ่มเกลา ซิมซัป ด้านคุณธรรมจริยธรรม แบบต่อเนื่อง ได้นิมนต์พระมาที่โรงเรียนตอนเช้าให้ครูและนักเรียนได้ใส่บาตรทำบุญสม่ำเสมอ ให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น ก่อนทำกิจกรรมสำคัญ ในวันสิ้นสุดสัปดาห์ ให้นักเรียนนั่งสมาธิในช่วงเวลาที่เหมาะสมโดยสร้างบรรยากาศที่จะทำให้ให้นักเรียนเกิดอารมณ์สมาธิอย่างแท้จริงคือสภาวะจิตที่มีความบริสุทธิ์ มั่นคง กายอยู่ที่ไหนใจอยู่ที่นั่นให้มีสติเสมอ และพยายามเชื่อมโยงไปสู่การเรียนด้วย ให้นักเรียนสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน จัดกิจกรรมเวทีคนเก่ง ตอบปัญหาด้านธรรมะ พานักเรียนไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสสำคัญต่างๆ โรงเรียนส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ โดยให้ครูผู้สอนเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็ก ใช้กระบวนการกลุ่มในการกลุ่มเกลา ครูผู้สอนทุกคนตระหนักว่าต้องมีหน้าที่ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคุณธรรม 4 ประการ เลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้การบรรยายอย่างเดียว ควรใช้วิธีการเชิงเหตุผลให้คิดวิเคราะห์ ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุমান การอุปมาอุปไมย มินิทาน ข่าว หรือเรื่องตัวอย่างประกอบเพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้สื่อการสอนอย่างเหมาะสม ตลอดจนการวัดประเมินผลด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าวัดด้านความรู้อย่างเดียว จัดกิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนหรือบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกลุ่มเกลาจิตใจนักเรียน การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นครูผู้สอนที่พูดไม่ได้ การจัดกิจกรรมประกวด แข่งขันยกย่องคนดี ซึ่งประเด็นหัวข้อที่พบเหล่านี้สอดคล้องกับที่ มัทรี กัณหะกุล (2554, หน้า 69) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาควรจัดสภาพและส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ ในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ คู่ พึ่งเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหา ปัญญา และจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ และจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ โดยเน้นการมีวิถี ชีวิต โดยมีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้า

เรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวันอาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับ กิจกรรมแผ่นเมตตา กิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เป็นประจำหรือก่อนเรียน กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน กิจกรรมอาสาพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล กิจกรรม ประเมินผลการปฏิบัติธรรม กิจกรรมสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ กิจกรรม บันทึกลงและยกย่องการปฏิบัติธรรม ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและ ปฏิสัมพันธ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนีย์ ตะโพนทอง (2548, หน้า 54) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิตนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องความหมายของศีล และมีพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพศชายจะละเมิดศีลข้อ 3 มากกว่าเพศหญิง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลัก 4 คุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช และหาแนวทางในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมด้วยหลัก 4 คุณธรรม 4 แก่นักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัด นครศรีธรรมราช ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะ ส่งเสริมในลักษณะนี้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการศึกษาครั้งนี้สถานศึกษา สามารถนำไปเป็นข้อมูล เพื่อพัฒนาปรับปรุงแก้ไข บทบาทการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในโอกาสต่อไป

2. โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรมอบรางวัลหรือการยกย่อง ชมเชย แก่ครูผู้สอน ในการส่งเสริมจริยธรรมดีเด่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน ในสถานศึกษาอื่น ๆ ในอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน ใน สถานศึกษาอื่นๆ ในอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ด้านการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมนักเรียน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). ศิลธรรมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา
- โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ. (2545). ผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะ และพฤติกรรม จริยธรรมของครู. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คุณ โทจันทร์. (2537). พระพุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จรินทร์ ยังสังข์. (2541). บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- จิระศักดิ์ สงวนชีพ. (2544). การศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม - จริยธรรมของครู - อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จ่านง อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2545). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยพร วิชชาวุธ. (2552). แนวคิดและการพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝัง จริยธรรมในรวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา. (2539). การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- คุณเดือน พันธมนาวิน. (2550). การตั้งคราะ้งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์กรมหาชน).
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2544). ควบกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ: บริษัทส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม.
- _____. (2550). กฎหมายกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม. วารสารพัฒนาสังคม, 1-29. ค้นเมื่อ 16 เมษายน 2560, จาก <http://www.ssde.nida.ac.th/th>.
- _____. (2524). พฤติกรรมศาสตร์: จิตวิทยา และจิตวิทยา ภาษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. (2520). **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (2554). สาเหตุต่าง ๆ ของพฤติกรรม. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 17 (1). สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทินกร ชาทอง. (2548). การศึกษาจริยธรรมคุณธรรมบท 10 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประกาศรี สีอำไพ. (2546). **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ผกา สัตยธรรม. (2550). **คุณธรรมของครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชญ์ ขำมา. (2546). “ผลของการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ของเด็กวัยอนุบาล,” การประชุมทางวิชาการการวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ 10 (18-19 กันยายน 2546). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

พระเทพโสภณ. (2543). **พุทธจักรของไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก. (2546). **หลักธรรมสู่ชีวิตที่สุขสงบ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2540). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.

_____. (2541). **ของขวัญชีวิต CD-ROM ฉบับเรียนพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ: ธรรมนิพนธ์.

_____. (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ(ธรรมทาน- ให้เปล่า)**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

_____. (2551) **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. CD-ROM. กรุงเทพฯ:ธรรมนิพนธ์. พิมพ์ครั้งที่ 13, กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พระมหาเกษม ชินว โส. (2542). **ทัศนะของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีที่มีต่อ พระภิกษุและพระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

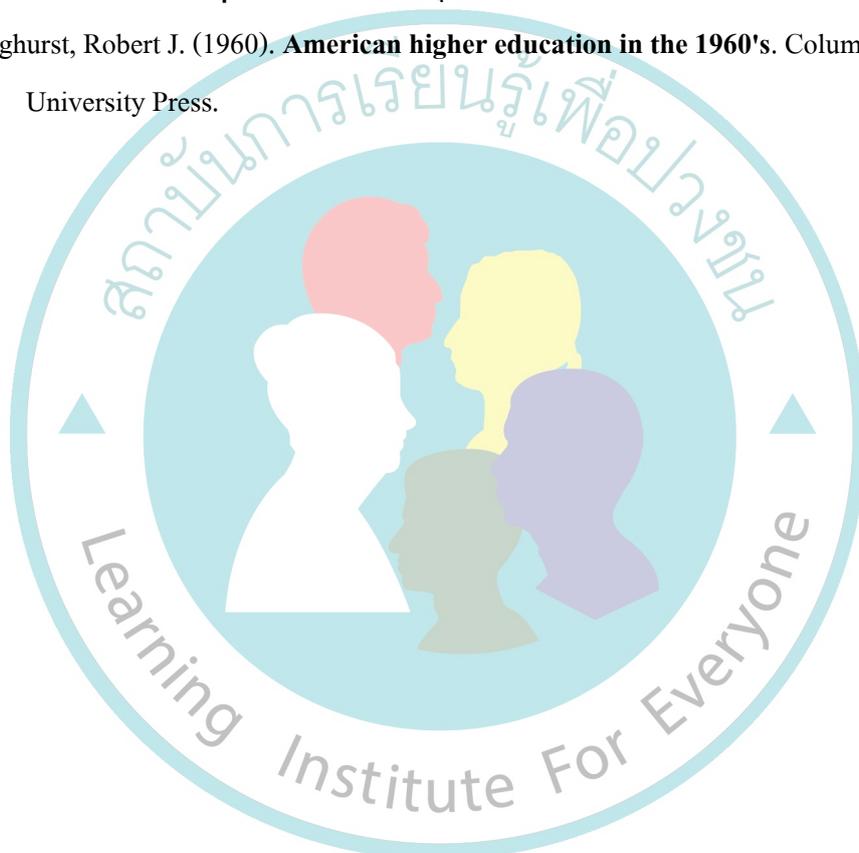
พระพิ พิษ ธรรมสุนทร. (2547). **วิถีบุญ-วิถีธรรม**. ค้นเมื่อ วันที่ 3 กรกฎาคม 2558.

<http://www.jariyatom.com/th/Pong.Dhamma Book>.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช. (2542). กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.

- เพชรรา อนุจร. (2549). การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของข้าราชการตำรวจสังกัด
สถานีตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ภัทรพร สิริกาณจน. (2557). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย : เอกภาพในความหลากหลาย.
กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.
- มัทรี กัณหะคุณ. (2548). คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสส. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์วิญญาน.
- มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2559). คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัท
สหมิตรปริ้นต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2550). ความเป็นครู. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ. โอ.เอส.ปริ้นต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 6
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- รุ่งอรุณ ป็องกัน. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างความภาคภูมิใจในตน การให้เหตุผลจริยธรรม และ
การได้รับการอบรมเลี้ยงดูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2546). หลักการสอนความรู้คู่คุณธรรม. วารสารสุทธิปริทัศน์,
15 (3) 11. ค้นเมื่อ 16 เมษายน 2560, จาก <http://www.dpu.ac.th/dpurc/journal>.
- วสันต์ เกรวิวิค. (2551). การดำเนินชีวิตตามหลักอิทธิบาทธรรมของบุคคลากรในสังกัดสำนักงานคุม
ประพฤติภาค 8. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิชาการ, กรม. (2543). ศักยภาพของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา
- สงวน วิรัชชัย. (2527). จิตวิทยาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจการพระศาสนา สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2548). คู่มือพระ
สังฆาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.
- สารภี จันทรศรีนิวล. (2550). “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน อำเภอ
พรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช”. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. (2541). พระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา

- เสาวนีย์ ตะโพนทอง. (2548). “พฤติกรรมกรรมการนำดี 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษารัฐบาลในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อสภมหาเถร). (2551). **วิสุทธิมรรค**. ฉบับแปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. (2544). **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพฯ: วัฒนพานิช.
- อรุณ รักธรรม. (2526). **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Havinghurst, Robert J. (1960). **American higher education in the 1960's**. Columbus: Ohio State University Press.

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง บทบาทของครูกับการสร้างเสริมจริยธรรมของนักเรียนประถมด้วยหลักคุณธรรม 4
ศึกษานิเทศก์โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อทราบถึงบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมนักเรียน โดยใช้หลักคุณธรรม 4 โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้ในการสัมภาษณ์บุคคล ในประเด็นบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ด้วยหลักคุณธรรม 4 ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย อายุ เพศ ตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

1.1 ชื่อ..... นามสกุล.....

1.2 อายุ..... เพศ..... ตำแหน่ง.....

1.3 ระดับการศึกษา..... ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ตอนที่ 2 ใช้ในการสัมภาษณ์บุคคล ในประเด็นบทบาทของครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเกียรติชนอมศึกษา ด้วยหลักคุณธรรม 4 ใน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านจิตสภาพกายภาพสถานศึกษา ในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลัก คุณธรรม 4 ประการ อย่างไร

2.2 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักคุณธรรม 4 ประการ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน มีการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน และครูประพฤติตนอย่างไร

2.3 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ในการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร และจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้ถึงการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์) ตามหลัก คุณธรรม 4 ประการ อย่างไร

1) ด้านสัปปุริสสังเสวะ (คบสัตบุรุษ) อย่างไร?.....

.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านสัทธรรมมัสสวนะ (ฟังคำครูให้ชัด) อย่างไร? .....

.....

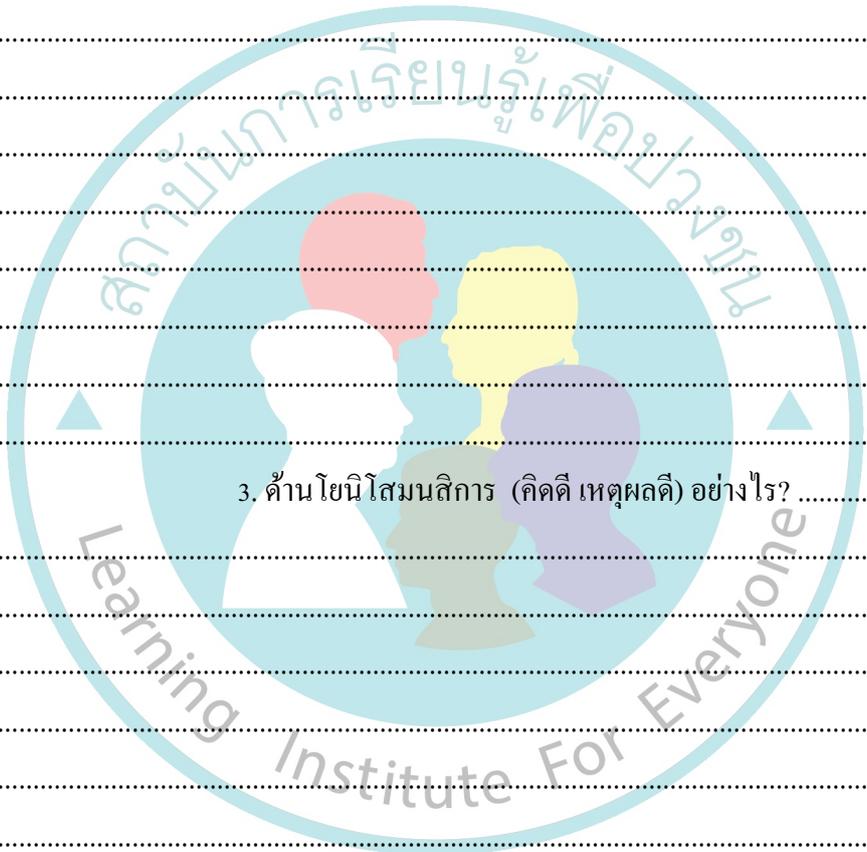
.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านโยนิโสมนสิการ (คิดดี เหตุผลดี) อย่างไร? .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ด้านธัมมานุวัตรปฏิบัติ (ปฏิบัติดี) อย่างไร? .....

.....

.....

.....

2.2 ด้านสัมพัทธ์มีสวณะ (ฟังคำครูให้ชัด) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ด้านโยนิโสมนสิการ (คิดดี เหตุผลดี) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ด้านธัมมานุวัตรปฏิบัติ (ปฏิบัติดี) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ โดยภาพรวมท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ อย่างไรบ้าง

ขอเจริญพร

พระครูพิพัฒนสีตานุกูล

นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ- นามสกุล	พระครูพิพัฒนสีตานุกูล (นายโชค เกิดคำ)
วัน เดือน ปีเกิด	25 ตุลาคม 2490 ที่อยู่ วัดกระดังงา หมู่ที่ 9 ตำบล ขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
เบอร์โทรศัพท์	086-1412323
อาชีพ	สมณะ
สถานที่ทำงาน	วัดกระดังงา หมู่ที่ 9 ตำบล ขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบ บูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ประสบการณ์และตำแหน่งในท้องถิ่น	เป็นเจ้าของคณะอำเภอขนอม เป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นองค์ธรรมกติก เป็นเจ้าอาวาสวัดกระดังงา หมู่ที่ 9 ตำบลขนอม อำเภอขนอม จังหวัด นครศรีธรรมราช